

33558, II, C, c

KNJIŽNICA

Družbe sv. Cirila in Metoda.

Na svetlo daje in zalaga družba.

XIV. ZVEZEK.

LISTI

nabožno slovstveni.

V LJUBLJANI 1902.

TISEK J. BLASNIKOVIH NASLEDNIKOV.

Knjižnica

Družbe sv. Cirila in Metoda.

Na svetlo daje in zalaga družba.

==== XIV. zvezek. ====

Listi

nabožno slovstveni.

V Ljubljani 1902.

Tisek J. Blasnikovih naslednikov.

Listi nabožno slovstveni,

katere je v prid

družbi sv. Cirila in Metoda

zbral

IVAN VRHOVNIK.

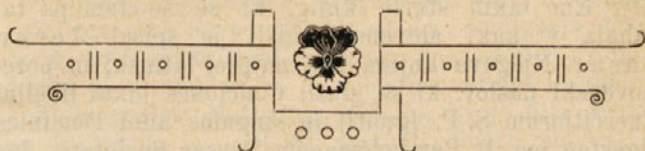
V Ljubljani 1902.

Izdala in založila »Družba sv. Cirila in Metoda«.

Kazalo.

	Stran
Jernej Basar	1
Jožef Hasl	16
Maksimilijan Redeskini	39
Tomaž Kempčan v slovenski obleki	51
Slovenska propoved z l. 1755	64

Jernej Basar.

Kundo je, kadar suša tare zemeljske sadeže, da ne morejo kvišku. Tiste rosne kapljice, kar jih pade zjutraj nanje, povžije nagloma pekoče solnce. Studenti sahnejo. Ljudje in živina hrepene po dobro dejnem dežju, ki bi namočil zemlji razpokano lice.

Poleg polja, ki ga obdeluje kmetovalec, imamo še neko drugo polje, ki se ne orje s plugom in ne razkopava z motiko, to je slovstveno polje. To polje obdelujejo učenjaki, pisatelji s peresom. Njihovi sadovi so knjige. Tudi na slovstvenem polju je včasih suša. Ni pisatelj, ni knjig. Taka suša je trla slovensko slovstveno njivo pred dvesto leti. Od leta 1700. do l. 1707. ni bilo na dan nobene slovenske knjige. Po sedmih suhih letih je izšel naposled peti zvezek pridig Ivana Krstnika od Sv. Križa. Od l. 1707. pa do l. 1740. je bilo natisnjenih samo trinajst slovenskih knjig. Kakšen razloček med nekedaj in sedaj, ko nam samo družba sv. Mohorja daje vsako jesen po šest knjig in ko poleg tega izhaja na stotine slovenskih knjig, časnikov in drugih tiskovin na leto. Nekedaj so bile slovenske knjige zelo redke. S spoštovanjem so jih hranili prednamci v hiši na polici tam blizu svetih podob, ki so druga tik druge segale tja do kota, kjer je viselo sv. razpelo. Rod za rodom je prebiral te častite stare knjige in zajemal iz njih modrosti in tolažbe.

Eno takih starih knjig, ki se še tam pa tam nahaja v kaki slovenski hiši, je spisal Jernej Basar. Njegova knjiga ima najprej latinski in potem slovenski naslov, ki se glasi: *Conciones juxta libellum Exercitiorum S. P. Ignatij in singulas anni Dominicas digestae per P. Bartholomaeum Bassar Societatis Jesu Sacerdotem*. „Pridige iz bukvic imenovanih exercitia s. očeta Ignacia složene Na usako Nedelo čez lejtu.“¹⁾ To obširno knjigo ona šteje 516 strani v mali četrtni — je spisal Basar na ukaz svojih višjih, kakor sam pripoveduje v predgovoru, in jo posvetil doktorjema sv. pisma Frančišku Dreerju, višjemu dijakonu in župniku v Tinjah — istemu je posvetil pozneje tudi Ožbalt Gutschmann svoje „Christianske Resnice“ — in Valentinu Cadelliju, generalnemu vikariju v Junski dolini in župniku v Guštanju. Prvi je bil načelnik bratovščini sv. Ignacija v Doberli vesi, drugi je bil isti bratovščini tajnik. Basarjeve pridige je natisnil Adam Friderik Reichhardt v Ljubljani l. 1734.

Kdo je bil Jernej Basar? Marnov Jezičnik XXII. nam pove, da je bil „redovnik tovarništva Jezusovega, pridigar v stolnici sv. Nikolaja, rojen Kranjec, živel tudi na Koroškem, sicer neznan.“

Rad bi Slovencem popolnoma odgrnil zaveso, ki pokriva življenje in delovanje neznanca o. Basarja; toda vir²⁾, iz katerega sem povzel nastopne vrstice, se dotika samo poslednjih dvanajstih let Basarjevega življenja. Njegova mladost, šolanje, delovanje na Koroškem³⁾ in drugod ostane skrito i poslej.

O. Jernej Basar je bil rojen v Škofji Loki⁴⁾. V Ljubljano je prišel jeseni l. 1726. Tedanji voditelj

¹⁾ Tu in pri poznejših navedkih sem zamenjal bohoričico z gajico.

²⁾ Dnevnik nekdanjega jezuitskega samostana v Ljubljani, hranjen v ljubljanskem deželnem muzeju.

³⁾ O Basarjevem delovanju na Koroškem bi se morda našla kaka beležka v letnih zapisnikih jezuitskega kolegija v Celovcu, shranjenih v ondotni licealni knjižnici.

⁴⁾ Med »*Scriptores Provinciae Austriae Societatis Jesu*« se nahaja tudi Basar »*Locopoli natus*«, samo poslednja črka njegovega imena je napačno pisana. Namesto Basar stoji tam: Bassaj. Mitth. d. h. V. f. Kr. 1858 str. 37.

jezuitskega samostana je predstavil dne 25. vinotoka rečenega leta novodošla slovenska pridigarja oo. Basarja in Kapusa ljubljanskemu knezoškofu grofu Viljemu pl. Leslie, ki ju je milostno sprejel in jima podelil blagoslov. Naslednjo nedeljo, ki je bila dvajseta po binkoštih, je o. Basar nastopil službo slovenskega pridigarja v samostanski cerkvi sv. Jakoba. Pridigal je ob 7. uri zjutraj. Hkrati je bil izpovednik gojenkam uršulinskega samostana. Na prižnici in v izpovednici je o. Basar neumorno deloval.

Redovniki tovarštva Jezusovega so že tedaj, kakor še dandanašnji, vtrjevali ljudstvo v veri in v čednosti s svetimi misijoni. V vrsti slovenskih misijonarjev jezuitov nahajamo o. Basarja. Po veliki noči l. 1728. je bil misijon v Smledniku. Poleg oo. Ceronija in Aparnika je vodil to sveto opravilo o. Basar. Dne 28. kimavca 1731 je šel s tovarišem o. Lichtenbergom misijonarit v Ortenek. Na misijonu meseca kimavca l. 1732. mu je bil sotrudnik o. Danijel Valvasor, meseca rožnika l. 1734. pa o. Maass.

Pri sv. Petru v Ljubljani so imeli sv. misijon, najbrže še predno je bil prišel o. Basar v Ljubljano. Šentpeterčani so se spominjali te milosti polne dobe vsako leto. O misijonski obletnici na sv. Lorenca dan l. 1730. in 1731. je šla procesija iz stolne cerkve k sv. Petru, kjer je govoril o. Basar obilno zbranemu ljudstvu. L. 1732. se je vršil misijonski izprevod iz stolnice v šentpetersko cerkev dne 27. malega srpana, t. j. osmo nedeljo po binkoštih. Tudi tedaj je propovedoval o. Basar in dal ljudem papežev blagoslov.

Vnetemu misijonarju je bila naša domovina pretesna. V družbi z nekaterimi tovariši je o. Basar dne 14. malega srpana 1728 hitel na Hrvaško, da tudi ondudaj osreči verno ljudstvo z misijonskimi milostmi.

L. 1728. in 1730. je imel o. Basar postne govore v domači samostanski cerkvi. O mnogih prilikah je bil slavnostni govornik. Pri oo. frančiškanih v Ljubljani je dne 15. svečana 1732 počastil na prižnici spomin prenašanja sv. Antona. Dober

mesec pozneje je bil o. Basar na sv. Jožefa dan slavnostni pridigar pri bosih avguštincih, ko so praznovali svojega cerkvenega pomočnika. Na sv. Avgušтина dan istega leta je s slovenskim govorom proslavil tega velikega cerkvenega učitelja v avguštinski cerkvi pred špitalskim mostom. Dne 4. kimavca l. 1734. je govoril o sv. Rozaliji v njeni cerkvi na Gradu. Pri sv. Petru je pridigoval o. Basar l. 1737. na veliki petek ob eni popoldne. Dva dni pozneje na veliko nedeljo je bil isti govornik zopet na šentpeterski prižnici. Vsako leto so imeli namreč na veliko nedeljo popoldne izprevod iz stolnice k sv. Petru in o tej slovesni priliki je o. Basar pridigoval l. 1737. Razen na sv. Marka dan je hodila procesija k sv. Petru v prejšnjih stoletjih tudi križev teden. Križno sredo dne 29. velikega travna l. 1737. je bil izprevodni pridigar v šentpeterski cerkvi o. Basar.

Jezuviti so redno oskrbovali v ljubljanski stolnici cerkvene govore — slovenske in nemške. Leta 1738. je bil o. Basar slovenski stolni pridigar.

Za njegovega bivanja v Ljubljani se je tu jako slovesno praznoval spomin posvetničenja štirih svetnikov, izmed katerih sta bila dva slovanskega rodu. Oglejmo si te slavnosti, saj najdemo pri njih sodelujočega o. Basarja.

Papež Benedikt XIII. je l. 1726. uvrstil med svetnike sv. Alojzija in sv. Stanislava Kostko, dve krasni cvetki iz tovarštva Jezusovega. Povsod, kjer so bili naseljeni jezuviti, so se spominjali tega važnega dogodka s posebnimi svečanostmi, tako tudi v Ljubljani. Slovesnosti so trajale osem dni. Pričele so se v soboto dne 8. listopada 1727 s slovesnimi večernicami v šentjakobski cerkvi ob 3. popoldne. Po večernicah je bila nemška pridiga in potem pete litanije Matere božje pred izpostavljenim Najsvetejšim. Veliki oltar je bil ves razsvetljen. Pevci so prepevali pesmi na slavo novima posvetničencema. Naposled je bil blagoslov. Poglavitna slovesnost je bila drugi dan t. j. 23. nedeljo po binkoštih. Vsi so željno pričakovali procesije, ki pojde iz stolnice k sv. Jakobu. Marsikdo je dvomil, ali izide napovedani slavnostni

izprevod ali ne. V petek je deževalo, v soboto lilo neprenehoma. Kakšna škoda, če bo tako vreme še v nedeljo! Težki oblaki so viseli nad Ljubljano tudi v nedeljo zjutraj, toda dežja ni bilo. Vreme se je držalo toliko časa, da je procesija dospela v cerkev sv. Jakoba, potem šele se je vsul dež in med dežjem sneg.

Kakšna je bila procesija na čast sv. Alojziju in sv. Stanislavu? V prvih vrstah so šli ljubljanski rokodelski cehi s svojimi zastavami. Za rokodelci so korakali učenci nižjih šol, pred katerimi sta vihrali dve zastavi. Nato so se razvrstili dijaki višjih jezuitskih šol s svojimi bratovskimi banderi. Najprej je šla dijaška bratovščina stoječa pod varstvom Marijinega rojstva, za njo bratovščina Marije v nebo vzete in naposled nemška bratovščina Marije brez madeža spočete. Pod zastavo te bratovščine niso bili zbrani samo dijaki, nego tudi mnogo drugih ljudij. Semkaj so pritisnili Ljubljančani, ker je sredi te bratovske skupine nosilo osem dijakov kip sv. Stanislava. Ob obeh straneh je spremljalo svetnikovo podobo v rdečih plaščih šest drugih dijakov, nosečih goreče plamenice. Za sv. Stanislavom so šli ljubljanski redovniki: kapucini, frančiškani, obuti avguštinci. Bosih avguštincev ni bilo, ker jih niso povabili o pravem času. Ko pa so bili povabljeni, že niso vtegnili dobiti privoljenja za vdeležbo od svojega provincijala, ki je bil tedaj zunaj Ljubljane. Za redovniki so nosili kip sv. Alojzija prav tako, kakor prej kip sv. Stanislava. Kakšna sta bila ta dva kipa? Višja nego je navadna človeška postava. Glavi in roke obeh svetnikov so bile iz voska. Voščen je bil tudi Jezusček, ki ga je sv. Stanislav držal v naročju. Svetnika sta bila oblečena v sutano, kakoršno nosijo oo. jezuiti. Vrhu nje je imel sv. Alojzij krasen roket, sv. Stanislava pa je ogrinjal jezuitski plašč. Procesijo je vodil stolni prošt grof Maksimilijan Avguštin pl. Dietrichstein, katerega so spremljali mnogi duhovniki in kanoniki, gredoči za kipom sv. Alojzija. Za stolnim proštom je šlo plemstvo. Ker je bilo poprej slabo vreme in povodenj krog Ljubljane, ni moglo priti dosti plemenitnikov z dežele k procesiji. Ko je došel stolni prošt k velikemu oltarju v cerkvi sv.

Jakoba in zapel zahvalno pesem, tedaj je na čast sv. Alojziju in Stanislavu zagrmelo dvanajst topov na ljubljanskem Gradu. Potem je opravil prošť slovesno sv. mašo, po katere prvem delu je proslavljajl diskalceatski priyor oba svetnika v nemškem jeziku, kakor ju je pred procesijo v stolni cerkvi jezuvit o. Coppini v slovenskem.

V ponedeljek dne 10. listopada so nadaljevali znamenito svečanost. Slovesno sv. mašo je daroval v šentjakobski cerkvi kanonik baron Otto, pridigal je neki o. kapucin. V torek je pristopil kanonik Stenberg, slovensko propoved je imel frančiškanski vikarij. V sredo ob devetih je maševal generalni vikarij Schilling, nemški je pridigal klariški izpovednik Pesjak. V četrtek, dne 13. listopada je bil god sv. Stanislava, ki so ga praznovali jako slovesno. Prej ta dan so o popoldanskih večernicah stopili učenci nižjih latinskih šol (grammatistae) s prižganimi svečami v cerkev, da počaste svojega zavetnika sv. Stanislava. Goreče sveče v rokah držeč so bili drugi dan o njegovem godu pri slovesni sv. maši, ki jo je pel novomeški prošť in pičenjski škof Jurij Frančišek Ksav. de Marotti. Istega dne ob 7. uri zjutraj je slovenski propovedoval o. Basar o sv. Stanislavu. Tudi v petek in v soboto so še slavili nova posvetničenca. V petek je ob devetih maševal kanonik Skerpin, pridigal pa o. Födisch. V soboto je imel slovesno duhovno opravilo kanonik Wolbiz ob propovedi stolnega vikarija Mih. Killerja. poznejšega nakelskega župnika. Svečan je bil sklep te osemdnevne pobožnosti v nedeljo. Ob sedmih zjutraj je imel slovensko pridigo uršulinski izpovednik. Ob deveti uri je pel sv. mašo zatiški opat, pridigal pa zatiški priyor. Popoludne ob treh so bile večernice, ob četrti na pet govor; potem litanije s petjem in naposled procesija. Generalni vikarij je nosil Najsvetejše. Pevci so peli: Pange lingua. Izprevod se je razvrstil prav tako, kakor o veliki noči pri vstajenju. Koder je šla procesija, so bila razsvetljena vsa okna. Po procesiji so zapeli zahvalno pesem. Generalni vikarij je dal blagoslov z Najsvetejšim.

Tri leta pozneje so se jako slovesno poklonili Ljubljanci sv. Ivanu Nepomučanu, ki ga je bil papež Benedikt XIII. proglasil za svetnika v lateranski cerkvi v Rimu dne 19. sušca l. 1729. vpričo šestintridesetih kardinalov. Od leta do leta je rastlo češčenje sv. Ivana Nep. zlasti pa, odkar ga je bil papež Inocencij XIII. l. 1721. prištel blažencem. Dne 16. velikega travna 1722 se je smela prvokrat brati maša na čast temu božjemu ugodniku. Po cerkvah, ob potih in mostovih so jeli postavljati podobe sv. Ivana Nep. V šentjakovski cerkvi v Ljubljani je dobil svoj oltar, ki ga je vstanovil pl. Raab. Njegova gospa je skrbela za svečavo pri tem novem oltarju. Oltar sv. Ivana Nep. so omislili tudi Šentpeterčani svoji novi cerkvi. Mnogo dokazov ljubezni in spoštovanja je prejel sv. Ivan Nep. od naših prednikov, a najlepše so ga poslavlili jeseni l. 1730., ko so praznovali spomin njegovega posvetničenja. Slovesnost se je pričela v soboto dne 11. listopada. Na škofov ukaz so zvonili ob dveh popoldne četrte ure z vsemi zvonovi po vseh ljubljanskih cerkvah. Prav tako so se glasili zvonovi iz ljubljanskih zvonikov zvečer po Marijinem zvonjenju. Svečanost se je obhajala v stolni cerkvi in je trajala osem dni. Jako slovesen je bil sklep te svečanosti 25. nedeljo po binkoštih dne 19. listopada. Slovenski govor o sv. Ivanu Nep. je imel tedaj v stolnici o. Basar. Procesija na slavo novega posvetničenca je šla iz stolne cerkve do vodnjaka na Starem trgu. Zvečer je bila zahvalna pesem. Zvonilo je zopet po Ljubljani z vsemi zvonovi. Pri sv. Jakobu se je zgodila o tej priliki nesreča. Velikemu zvonu je izpal par stotov težki kembelj, razlomil se na dvoje ter prasn timerk, ki je zvonil, po klobuku; čudo, da ga ni ubil. Da je bilo ohranjeno življenje mlademu zvonarju, so pripisovali čudežnemu varstvu sv. Ivana Nep. Kembelj so poslali popraviti v Tržič. Dne 25. listopada je bil zopet na starem mestu v velikem zvonu. Sv. Ivana Nep. je proslavljal o. Basar v slovenskem jeziku na prižnici v stolni cerkvi sv. Nikolaja tudi še o vnebohodu dne 25. velikega travna l. 1732.

Sv. Frančišek Regijski je bil četrti božji ugodnik, čegar posvetničenje so praznovali o Basarjevi dobi v Ljubljani. Svetnikom je prišel tega blaženega člana tovarištva Jezusovega papež Klemen XII. Njegovo posvetničenje so slavili oo. jezuviti v svoji samostanski cerkvi. V nedeljo dne 17. listopada 1737 zjutraj je govoril o Basar v stolnici o slavlencu. Na to je šla procesija iz stolne cerkve k sv. Jakobu v istem redu, kakor pred desetimi leti o slavnosti sv. Alojzija in sv. Stanislava. Kip sv. Frančiška Regijskega, ki je imel roket in štolo in v rokah križ, je nosilo šest duhovnikov v roketih s štolami in z bireti na glavah. Nosili so ga tikoma pred duhovščino in kanoniki. Izprevod je vodil ljubljanski knezoškof grof Feliks pl. Schrottenbach. Na Gradu so grmeli topovi. Mnogo ljudstva in plemstva je šlo za procesijo, ki se je* končala z zahvalno pesmijo. Nato je bila peta sv. maša, med katero je pridigal avguštinski priyor v nemškem jeziku. Tudi slovesnosti na čast svetemu Frančišku Regijskemu so se nadaljevale osem dni.

O Basarjevem času so teple Ljubljančane razne nadloge. Sedaj je prihrula povodenj, sedaj je žugala črna smrt ljudem in kuga živini, sedaj je ognjeni zubelj skakal po lesenih ljubljanskih strehah. V takih in enakih nezgodah so se zatekali Ljubljančani k Bogu proseč ga pomoči in rešitve. Prirejali so v razna svetišča procesije, da bi z molitvijo odvrnili šibo, ki jim je pretila, ali da bi se zahvalili Bogu, ki jih je otel iz nevarnosti.

Na ljubljanskem Gradu so bile nekedaj tri smodnišnice: cesarska, deželna in meščanska — stolpi, kjer so shranjevali smodnik. Kadarkoli je prigmela nevihta, vselej so trepetali Ljubljančani, češ, da bi strela ne vdarila v kako smodnišnico na Gradu in je ne raznesla.

O Basarjevi dobi so še pomnili starejši meščani, kakšna groza je pretresala Ljubljano l. 1686. Bila je druga nedelja po veliki noči dne 26. malega travna omenjenega leta. Okoli polupete ure popoldne je prihrul trikrat zaporedoma v kratkih presledkih vihar

nad Ljubljano. Najprej se je vsula toča, v enomer je treskalo in grmelo, potem se je videlo, kakor da bi se bila nekoliko polegla nevihta. Zdajci trešči. Ljubljano vzburi strašen pok, ki so ga čuli tri milje daleč. Ljudje so mislili, da je sodnji dan. Gost dim je legel na mesto in duh po smodniku jim je povedal, kaj se je bilo zgodilo. Strela je vdarila v cesarsko smodnišnico na Gradu, kjer je bilo 125 stotov smodnika shranjenega, ter jo razrušila do tal. Kamenje razdejanega stolpa se je dvigalo kvišku in padalo na strehe po Starem trgu, krog cerkve sv. Jakoba in sv. Florijana. Več hiš je bilo zbok zračnega pritiska razrušenih. Skoraj vsa okna in peči v mestu in po predmestjih so bile poškodovane. Nekateri so omedleli od strahu. Nekega dijaka je vdaril kamen in siromak je izdihnil drugi dan dušo. Gozd na Gradu je bil opustošen, drevje polomljeno, izruvano. Zdelo se je, kakor da bi bil ognjen zmaj divjal tod. Po drevju so visela goreča vžigala, ki so bila prej shranjena v smodnišnici. Kroglje je razmetal razpok od ondot na vse strani. Zvečer so zbobnali vkupe meščane, ki so šli na stražo k drugi, komaj streljaj oddaljeni smodnišnici boječ se, da bi se ne vnela.

Tega strašnega dogodka so se spomnili Ljubljančani, ko je prve dni meseca malega srpana l. 1737. prihrumela nevihta in je strela šinila v smodnišnico na Gradu. Treščilo je prav tók smodnika in pravi čudež je bil, da se ni ponovila nesreča z l. 1686. Preplašeni meščani so sklenili slovesno se zahvaliti Bogu, da jih je obvaroval to pot. V petek dne 5. malega srpana 1737 so napravili iz stolne cerkve zahvalno procesijo k sv. Florijanu. Vdeležili so se je vsi rokodelski cehi, duhovščina in vse plemstvo. O tej priliki je govoril v cerkvi sv. Florijana o. Basar. Prosil je božjo Previdnost, naj prizanese mestu, hkrati je izrekel Bogu in sv. Florijanu najiskrenejšo zahvalo za čudovito otetev. Letopisec, ki poroča o tem, pravi, da so vsi navzočni sprejeli Basarjevo pridigo z odobravanjem in z zadovoljstvom. Drugi dan so se šli dijaki v sprevodu še posebej zahvalit sv. Florijanu, da jih je Bog na njegovo priprošnjo obvaroval nesreče,

kajti njihove šole, stoječe ob vznožju Grada, bi bile v največji nevarnosti, ko bi bila izpodnebna iskra vžgala smodnik.

Tedaj je bila vojna s Turki. Cesar Karol VI. jo je bil začel. Njegovi vojvodi so izprva dosegli nekaj uspehov. Naši so vzeli Turkom Niš in ga zasedli. Deseto nedeljo po binkoštih dne 18. velikega srpana leta 1737. se je razlegala zato po ljubljanski stolni cerkvi zahvalna pesem. V slovenskem jeziku je proslavljal na ondctni prižnici o. Basar krščansko zmago nad polumesecem. Žal, da je potem sklenil cesar s Turki neugoden mir.

Poleg prižnice je bila izpovednica poprišče Basarjevemu delovanju. Oo. jezuitom je vedno primanjkovalo slovenskih izpovednikov. Teh izpovednice so oblegale ob nedeljah in praznikih, zlasti pa v postu in v adventu množice slovenskih izpovedancev iz mesta in s kmetov. O. Basar je mnogo izpovedoval doma in drugod. O velikonočnem času je hitel na deželo na pomoč kakemu staremu, bolehnemu župniku, ki ni bil kos vsem izpovedencem svoje župnije. Tako je šel pomagat parkrat v Dol, v Kamnik. Hodil je tudi večkrat izpovedovat nune klarisinje ljubljanske in loške. Da je bil izpovednik gojenkam ljubljanskega uršulinskega samostana, sem že omenil. V jezuitski samostan so radi hodili duhovniki na duhovne vaje. Mnogim je bil pomočnik in vodnik pri tem važnem opravilu o. Basar. A tudi sam nase ni pozabil. Tri mesece pred smrtjo se je podvrgel duhovnim vajam. Nastopil jih je na sv. Frančiška Ksaverija dan leta 1737. Pod duhovnim vodstvom Basarjevim se je preselil v večnost duhovnik Gregorij Novak. Stanoval je blizu šentjakobske cerkve. Poslednjo tolažbo mu je podelil o. Basar. Umrl je Novak v sluhu svetosti star sedem in šestdeset let. Njegov pogreb na nedolžnih otročičev dan l. 1736. je bil veličasten. Na pokopališče k sv. Petru je spremljala mrliča bratovščina Device Marije v nebo vzete, zvonilo mu je pri sv. Jakobu, za pogrebom je šel o. Basar.

Omeniti moram še, da je bil o. Basar nekaj časa prvomestnik bratovščine smrti našega

Zveličarja. Ta bratovščina je imela vsak kvaterni teden svoje shode, govore in molitve za rajne v cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani, kjer ji je bil sedež. Jako mnogoštevilna je bila. Proti koncu 17. stoletja je štela ta bratovščina 15.000 udov. Prav tedaj, ko je bival o Basar v Ljubljani, so dobili bratje in sestre omenjene bratovščine v roke knjižico: Pomuč Živim, Umiraječim, inu Mertvim ali bukvice bratoušine Britkiga terplenja Kristusoviga na S. križu. U' Lublani u' Cerkvi S. Jacoba tiga Tovarštva Jezusoviga gori postaulene. 1735. Iz jezika, ki je jako podoben Basarjevemu v njegovih pridigah, sklepam, da je to knjižico oskrbel o. Basar. Prevel je delce svojega rojaka Ločana o. Jakoba Skerla († 1673) iz nemškega na slovensko.

O. Basar ni bil trdnega zdravja. Dne 11. prosinca l. 1728. je obležal za mrzlico. Spomladi l. 1734. je zopet obolel. Konec svečana l. 1738. ga je bolezen vrgla na smrtno posteljo. V soboto pred tretjo nedeljo v postu je prejel sveto popotnico. Moči so mu vidno pojemale. V ponedeljek zjutraj ob 5. uri so ga deli v sv. olje in ob četrti na sedem je izdihnil svojo blago dušo po osemdnevni bolezni, ki mu je naposled zmešala pamet (phrenesis). V torek ob eni popoludne so položili njegovo truplo v samostansko rako v cerkvi sv. Jakoba. Tovariš letopisec ga imenuje apostoskega moža želeč mu miru in večnega plačila za njegova trudapolna dela.

Govornik in pisatelj je bil o Basar. Nate nekaj zgledov, kako je govoril in pisal. V nedeljo šestdesetnico je pridigoval o izgubljenem sinu. Dejal je med drugim: „Zgubléni Syn je želim se nasitit s' otrobmi, katére so sviné jedle, pak mo ny bilu pèrpušenu. Toku je: Ne bogastvu, ne posvètna čast, ne pozemelzki lušti, obenu časnu vesselje, na zamore človeka popolnima nasitit. Tiga resnico zviža S. Bernard s' pèrgliho, kir pravi. Jest sèm videl pét Moš, žihèr rečem, pét norcov. Ta pèrvi je pèr morju sedejoč morzki pesik grudil, no jedil. Ta drugi je stal pèr enimu žveplenimu bajerju; inu je požéral dèm, katéri se je kadil od žvepla. Ta tretí se je naslanjal

na eno rezbeljeno pèč, inu je z' odpèrtimi usti lovil iskre, katere so od ognja pahtele. Ta četèrti je sedel na strehi eniga vissokiga turna, inu je sápo k' sebi ulekal. Ta pèti se je drugim posehmal, kir je on bil ner veči norèc, za to, kir je svoje lastne roke, inu kolena k' ustam tišal, inu sessal. Ta pèrví moš, kateri je pesik grudil, je ussaki ohernik, kateri se žely z' blagam nassítit. ta drugi je ussaki načistnik, kateri se oče z' smèrdlivim dimam teh nagnusnih luštov napasti. Ta tretí je ussaki togotni, inu jezni človek, kateri se oče z' iskrami tiga sèrda napoyti. Ta četerti se žely napasti s' vejtram prazne časti. Ta peti je, kateri sam nad seboj preveliku dopadajenje yma. Tè ussi so lakotniki, se želè nasytit, pak nemorejo. Dokler usse posvètne rěčy to poželenje bèll rezdražjo kokèr ogassè. Ad imaginem Dei facta est anima . . . Po Božjè podobè je umna duša stvarjena, s' drugimi rěčmy se zaklada, pak se napovnit nemore.“

„Na Finkuštno Nedelo“ je razlagal o. Basar darove sv. Duha in opominjal vernike, naj pazijo, da ne ugasne ogenj, ki ga je bil prižgal sv. Duh v njihovih srcih. Neté in poživljajo naj ga z molitvijo. „U' sredi tvojga časniga opravila spomni na dobiček tvoje duše. Oddahni se, inu pusti dušik timo ognjo S. Duha, de ga ne zadušiš. Carl tiga imena ta peti svetli Cessar, inu španzki Krail, je uselej ymel na herbtu teško butaro veliku skerby: doma pravde u' posebnih deželzkih rečèh, sunej vojzke čez svoje sovražnike, inu vender pèr usemo je usaki dan stanovitnu svoje molitve opravil. u' katerih, kir se je enkrat gori deržal, so peršli od francozkiga Krajla poslani, inu otli žnym govoriti, jih je pustil čakati. Oni so gnali, hiteli, inu diali: de je velika sila, de morejo brez usiga odlašanja povelje svojga Višiga naprej pernesti, dokler na tim je veliku ležeče. Caroluz jim je odgovor poslal rekoč: Tudi jest ymam u' velikih rečèh se z' mojim Gozpodam pogovarjat; Nej čakajo, dokler mojo službo pruti Gozpodo Bogo opravim.“

„Na drugo, inu Dvajseto Nedélo po S. Troyci“ je obravnaval o. Basar zlato pravilo: „Ni-

komer nedej, inu od nikoger gori ne uzemi hudobniga svetvanja“ in navel ta le zgled: „Peter, imenvan de vineis, en posebni priatel Cesarja Fridericus II. je bil zatožen za vol' zkrivne zastopnosti z' Alexandram tiga imena, tèm tretim Rimzkim Papežam; kadar je Cessar letu zvejdal, je zapovedal, Petra, koker eniga nezvestiga služabnika oslepyti. čez nikulku časa, kir je Fridericus u' veliki potrebi bil za vol' pomankanja teh denarjov, je ukupej poklical svoje modreši, mej katerimi je tudi otel aku lyh slepiga, Petra ymeti, inu je žnymi svitvanje deržal: na kaj za eno vižo bè zamogel zadobiti tulku denarjov, kulkur bè k' naprepeljanjo njega Vojzke zadosti bilu? Peter, če je lyh slep bil, vuner je ner bell videl, kir je njemo svitval, da nema svoje ubožne podložne k' novim dankam perganjat, ampak, de yma cerkve obropat ob srebernyno, zlatnyno inu druge šace. kadar je letu Petrovu svitvanje Cessarjo dopadlu, inu tudi zkuzi njegovu povelje dopernesenu bilu, je djal Peter Injuriam ultus sum, Principem DEO reddidi inimicum. dokler Cessar je mene oslepil, sem se zdej nad nym maščuval, kir sem ga sturil k' enimo sovražniko Božjemo, zkuzi to, de sem ga napeljal h' temo velikimo greho.“ —

S starim pisateljem sem Vas nekoliko seznanil. O. Basarju ni tekel slovenski jezik tako gladko, kakor našim sedanjim pisateljem. Pisal je sicer većinoma tako, kakor ljudje govore v njegovem rojstnem kraju krog Škofje Loke in to je hvale vredno, da se je držal narodne govorice. Toda pisal je okorno, brez pravil, kar sam priznava v „Predgovoru“ svojim pridigam. Tam pa tam je vmešaval nemške besede, katerih bi se bil lahko ognil in namesto njih rabil domače, ali vender obsegajo njegove „Pridige“ marsikatero lepo zrno — vredne so, da se hranijo.

Slovenci, sploh hranite stare slovenske knjige, ne sežigajte jih, ne uničujte jih! One so častiti ostanki iz onih časov, ko je bila slovenska knjiga velika redkost. Ne govorite: Saj imamo novih knjig dovolj, čemu bi nam bile stare. — Kar je staro je častitljivo in to se ne sme zavreči.

Pripomnja. Kratko črtico o »Basarju« in njegovi propovedni knjigi ima o. Marko Pohlin v svoji »Bibliotheca Carnioliae« str. 9.

O Basarju in njegovih pridigah je obširno pisal Kopitar v »Grammatik der slaw. Sprache« str. 110—121. Ponatisnil je iz njih priliko o izgubljenem sinu, katero je Basar zajel iz Dalmatinove biblije, kakor sodi Kopitar. Vtegnil je tudi poznati Bohoričovo slovnico. Razen začetka in konca je ponatisnjen v Kopitarjevi slovnici Basarjev »Predgovor«, kateremu je dodanih pod črto polno tehtovitih opazk. V predgovoru je pojasnil Basar marsikaj o svoji pisavi; zanimiva je XIV. točka: »Sem se ogibal nemških besedy, kulkur sem mogel, zunej tistih, katere so že krajzskimo jeziko lastne postale: koker: ursoh, folk, kunšt.« Kopitar pripominja: »Da, nemških besed se je ogibal, ne tako skrbno pa pobesednih prevodov istih.« Kara ga zaradi mnogih nemščizmov. O Basarjevem jeziku sodi Kopitar: »V njegovi knjigi je sicer elementarno pravopisje (ortografija) čudovito pravilno, toda skoro vsak hip naletiš na hibo zoper slovnično pravopisje t. j. on piše prav tako, kakor govori, toda ne govori slovnično pravilno.« Dalje pravi Kopitar: »Ne vemo, ali naj smatramo pisateljevo narečje za gorenjsko ali za dolensko; večinoma je sicer trd Gorenjec in govori celo pošušam (pošvušam) namesto poslušam: toda kadar mu rabijo ženski tožilniki kakor »ima pridna žena« ali »božja milost se zna preobrniti v' ena ojstra jeza«, tedaj je trd Dolenc.« Končna opazka Kopitarjeva je našemu pisatelju precej laskava: »Sicer so te pridige jako blagglasne (numerös) baš zato, ker se je pisatelj malo vezal na okorna slovniška pravila, in kažejo hkrati, kako blizu je še vedno pisnemu jeziku bodisi še tako zanemarjen domači jezik kranjskega kmeta, na čegar pokvarjenosti se kak o. Marko ni mogel dovolj znositi.«

Basarja omenja Šafarik: »Slow. Schrift« str. 123.

Metelko v svoji »Pišmenici« — rokopisu hranjenem v arhivu »Slovenske Matice« — navaja naslov Basarjeve knjige, omenja Kopitarjeve sodbe o njej in pristavlja: »Gorenec in Dolence, pa tudi njih napake je tako posnemal, de se iz njegovega pisanja ne more spoznati, ali je bil Gorenec ali Dolenc; tako piše postavim: to hudu, pošušam namesti poslušam; ima pridna žena namesti pridno ženo itd.«

Basarjeve v »dosti slabem jeziku« spisane pridige je vzel v misel Anton Janežič v »Kratkem pregledu slovenskega slovstva« str. 134. On pravi, da »jih je spisal Basar, kakor bi nikdar ne bil od kake slovnice slišal.«

Kot peti pisatelj 18. veka je zabeležen v Marnovem Jezičniku XXII str. 10—13 Jernej Basar. Ondukaj je ponatisnjen ves »Predgovor« in dva zgleda, namreč iz premišljevanja »na prvo Nedelo u' Adventu« in iz pridige »od časti inu huale Mariae Dvice.«

Na str. 59. »Zgodovine slov. slovstva«, ki jo je spisal Julij pl. Kleinmayr, stoji: »Basar P., duhovnik, katerega delo »pridige na celo leto« jasno priča o popačenej mu pisavi.«

Dr. Sketova »Slovenska slovstvena čitanka« omenja Basarja na 77. in 80. str., kjer pravi, da »je pisal brez slovniške pravilnosti in doslednosti tako, kakor je govorilo priprosto ljudstvo.« Na str. 107—109 ima ponatisnjeno večino predgovora, iz pridig pa preišljevanje »o zamudi časa«.

Dr. Glaser je potisnil Basarja v svoji »Zgodovini slov. slovstva« I. str. 160. pod črto, kjer navaja naslov njegovi knjigi in dodaja opomnjo: »V predgovoru pripoveduje, da je bil naprošen, naj izda te govore, in navaja v šestnajstih točkah pravila, po katerih se je ravnal glede jezika, na slovnico se pa vendar ni oziral.«

Besedno blago je izčrpljeno iz Basarjeve knjige v Pletersnikovem slovarju pod znamko: Bas.

Jožef Hasl.

I.

„Ne, „Svetega posta“ vam ne morem dati. Te bukve prebiram vselej o postnem času in še tudi sicer jih večkrat odprem, da se malo potolažim“, rekla mi je stara ženica v Št. Gotardu, ko mi je izročala o. Paškala Škerbinca pridige in staro slovensko evangeljsko knjigo iz l. 1777., a sem jo bil poprosil še za omenjeno knjigo, ki me je opozorila na Jožefa Hasla, v mnogem oziru znamenitega pisatelja. Starka je ohranila svojo priljubljeno si knjigo in jo še prebira, ako ji niso že opešale oči; meni pa se je posrečilo iztahniti lepo ohranjen izvod Haslovega „Svetega Posta“ na starinarskem trgu v Ljubljani; drugod sem pobral o imenovanem pisatelju nekatere črtice, katere priobčim tu le.

Jožef Leopold Hasl je bil rojen v Celju dne 14. listopada 1733. Roditelja sta mu bila pasar Francišek Hasl in Marija Ana Krajnerjeva. Devetnajstletni mladenič Jožef Hasl je stopil v tovarništvo Jezusovo. Dveletni novicijat je prebil v samostanu pri sv. Ani na Dunaju. Hoteč se vsposobiti za obširno, mnogovrstno delovanje v imenovanem tovarištvu se loti raznih naukov. Uči se logike, matematike, fizike, splošne in posebne etike. V veliki dvorani novega dunajskega vseučilišča napravi javen izpit iz vsega

modroslovja. Nato začne ponavljati jezikovne vede in cerkveno zgodovino. Najprej se oglasi za izkušnjo iz poslednje, pozneje pa še za izpit iz vsega sv. pisma z grškim tekstom. Obakrat se je vršilo izpraševanje po dve uri vpricho zunanjih in domačih izpraševalcev v bogoslovski dvorani novega vseučilišča na Dunaju.

Bogoslovja se je nadalje učil v Gradcu štiri leta. Ondukaj je sprejel sv. mašništvo. Konec tretjega bogoslovskega leta zagovarja oddelek Toma Akvinskega in postane po strogem izpitu (rigorozu) pred domačimi in zunanjimi izpraševalci „baccalaureus“ bogoslovja. Četrtoletnik napravi dve uri trajajoč izpit iz kanoniškega prava in naposled javen izpit iz vsega bogoslovja. Zato ga je tovarišstvo Jezusovo počastilo s svojo največjo odliko: sprejelo ga je v število onih, ki so se zavezali s štirimi obljubami. Dne 2. svečana 1770 je bila v šentjakovski cerkvi v Ljubljani peta sv. maša pri oltarju sv. Ignacija ob 10. uri. Tedaj je storil o. Jožef Hasl redovno obljubo ob azistenciji oo. Ignacija Röglerja in Maksimilijana Moravčarja.

Po srečno dovršenih nauk je opravljal Hasl razne važne službe v tovarištvu Jezusovem. Deloval je na šolskem polju. Dve leti je poučeval elementarni razred v Mariboru. Prav toliko časa mu je bil izročen pouk v najnižjem razredu, ki so ga zvali „grammatica“. „Poezijo“ je poučeval v Mariboru eno leto; dve leti pa je ponavljal vse tedanje gimnazijske nauke (humaniores disciplinas) z gojenci nadvojvodovega kolegija v Gradcu, kjer je bil učitelj in prefekt „humanistom“.

Še bolj nego v šoli se je trudil Hasl v vinogradu Gospodovem. Bil je načelnik Marijinim družbam. V Mariboru je vodil dve leti bratovščino rojstva angelske kraljice in prav toliko časa v Trstu nemško kongregacijo krščanskega nauka.

V Ljubljani je pastiroval eno leto v sirotišču, dve leti v kaznilnici in štiri leta v javnih ječah. Ondukaj je delil dušno pomoč tudi obsojencem in jih spremljal na morišče.

Krščanski nauk je razlagal vernikom eno leto v nekem dunajskem predmestju, eno leto pri Uršulinkah v Varaždinu, dve leti v Gradcu zunaj mesta, eno leto pri sv. Lenardu, eno leto v ubožnici, dve leti v Trstu.

Mnogo je deloval na leci. Štiri leta je proslavljal svetnike o njihovih praznikih v Ljubljani. V Trstu je propovedoval o večjih praznikih dve leti in v Gorici eno leto. Nedeljski pridigar je bil tri leta: dve leti v Trstu in eno leto v Gorici.

Kadar je vtegnil, se je vdeleževal tudi krajših misijonov. Večkrat je misijonaril v Marija Buchu, enkrat v Pölsu in enkrat v Novem Trgu (Neumarkt) na Gorenjem Štajarskem.

Noč in dan je bil pripravljen deliti bolnikom poslednjo tolažbo. V tem poslu je prečul mnogo noči. Zlasti v Ljubljani je bil neštevilnim bolnikom na pomoči. Vseh enoindvajset let, kar jih je preživel v tovarštvu Jezusovem, je imel polno dela in se je trudil za javno blaginjo.

Ko so l. 1773. zatrli omenjeno tovarštvu, se je naselil Hasl v Laškem na Štajarskem. Ondukaj je imel svojo hišo na trgu št. 3. Veležupnik laški je bil tedaj celjski arhidijakon Martin Ferdinand pl. Führemberg. Jurisdikcijo je dal Haslu goriški nadškof Karol Mihael dne 28. kimavca 1773. V Laškem je bil dve leti in tri mesece kura t izvršujoč dela krščanske ljubezni, kakoršna je bil vaju opravljati prej v samostanu. Po želji goriškega nadškofa je ostavil dom, ki si ga je pridobil v Laškem, in šel zopet ob velikih troških v Gorico, kjer je ob nedeljah in večjih praznikih propovedoval slovenski v nekdanji jezuvitski cerkvi sv. Ignacija. Ko si je čez osem mesecev dobil namestnika, ki je v omenjeni cerkvi nadaljeval slovenske propovedi, se je vrnil domov v Laško in pomagal, kakor prej, duhovnikom v pastirski službi, zlasti v izpovednici. Kmalu potem so ga premestili v Svetinje, kjer je bil več nego poltretje leto za ekspozita kurata. Domača opravila so bila kriva, da se je vrnil potem v Laško, kjer je zopet dalje nego eno leto pomagal v duhovnem

pastirstvu, zlasti kadar je bil večji naval izpovedencev. Da bi še kaj več storil v vinogradu Gospodovem, se je pridružil šentruprškemu župniku, ki ni imel tedaj kapelana. Čez osem mesecev si je tamkaj slučajno pohabil desno roko tako, da se je moral vrniti v Laško na svoj dom, kjer je ostal, dokler se mu ni zacelila. Toda niti tedaj si ni privoščil miru, pomagal je v izpovednici, kolikor mu je bilo moči.

Odloki, izdani od c. kr. vlade zaradi jezuitov, so bili povod, da je sprejel nato službo kateheta na normalki v Laškem. Nekaj časa je bil potem kuratni beneficijat pri Devici Mariji pri Novi Štifti, odkoder ga je dvignil dekret goriškega nadškofa Rodulfa Josipa grofa Edlinga z dne 14. prosinca 1784, ki ga je imenoval za župnika pri sv. Jakobu na Dolu. Hkrati je ukazal nadškof patronu imenovane cerkve, laškemu nadžupniku Jožefu Kazimiru pl. Firnbergu, naj vmeti Hasla.

Nekdanji laški podružnici sv. Jakoba na Dolu so bili l. 1755. podelili samostalnost. V tej težavni, hriboviti župi, ki je nekdanj segala celo preko Save na Kranjsko, je službovalo pred Haslom že šest župnikov: Luka Bucelj (Wuzel), Jožef Jakolič (Jakolitsch), Martin Pirec (Pierz), Jakob Mohorič (Mochoritsch) in in Matej Bizjak (Wisiak). Po malo časa so pastirovali imenovani duhovniki v tem nekdanj od sveta skoro docela odločenem kraju — sedaj je tamkaj zaradi mnogih tovaren in premogovnikov živahen promet s komaj dobre tričetrti ure oddaljeno železniško postajo: Hrastnik — Hasl pa je ostal v tej samoti dolgih dvajset let prav do svoje smrti.

Zaradi obilnih, zlasti bogoslovskih vednosti so odlikovali Hasla s poslom c. kr. izpraševalca (examinator). Ne boječ se vremenskih nezgod in slabih potov je to službo natančno izvrševal. Krepko se je potezal za župnijske pravice, kadar so mu jih kratili, tako n. pr. zaradi vozne poti z župnijskega zemljišča „Viden“.

Župnik Hasl je ostarel in opešal in stežka je hodil maševat v daljne podružnice dolske. Zato mu je dovolil lavantinski škof Leopold Maks grof Firmian,

pod čegar škofijo je že tedaj spadal Dol, z odlokom danim v Št. Andražu dne 10. velikega srpana 1803, da sme v kongruo vštete sv. maše namesto v daljnih podružnicah pri sv. Juriju in pri sv. Štefanu opravljati v domači župni cerkvi na Dolu.

Kakor sem prej omenil, je sklenil Hasl svoje zaslužno življenje na Dolu. Umrl je dne 1. velikega srpana 1804 za prisadom. V dolski mrtvaški knjigi stoji, da ga je dne 2. velikega srpana pokopal laški dekan. Po poročilu sedanjega dolskega župnika g. Antona Veternika pripovedujejo stari ljudje, da je bil Hasl jako životen in da so ga zagrebli zunaj cerkve ondukaj, kjer stoji sedaj zvonik. Ko so mu kopali temelj, so zbrali Haslove kosti, katere je neki vaščan odpeljal v samokolnici zakopat na sedanje pokopališče, ležeče tik ceste na zapadnem koncu dolske vasi.

II.

Na vseh svetnikov dan 1. 1766. je prišel o. Jožef Hasl iz Maribora v Ljubljano. Tu se je lotil pisateljevanja.

Tiho nedeljo dne 5. malega travna 1767 so se pričele duhovne vaje za slovensko ljudstvo v ljubljanski jezuitski cerkvi pri sv. Jakobu. Vodil jih je o. Hasl. Ob 5. uri zjutraj je bil prvi pripravljalni govor. Do četrтка so bila vsak dan redna premišljevanja. Od 6. do 7. ure zjutraj je bilo izpostavljeno Najsvetejše, s katerim se je dal potem blagoslov. Popoludne je bil govor o 5. uri, nato slovenske litanije in blagoslov. V četrtek zjutraj je bil sklepni govor. Tako so se vršile duhovne vaje pri oo. jezuitih leto za letom in tak jim je bil spored tudi naslednja tri leta, ko jih je vodil o. Hasl. O poslednjih Haslovih duhovnih vajah, ki so se pričele dne 1. malega travna 1770, izrečno poroča jezuitski dnevnik, da so k njim vreli ljudje trumoma.

Vse štiri tečaje svojih slovenskih duhovnih vaj je lepo spisal Hasl v posameznih knjigah v veliki 4, vezanih v trdno usnje. Žal, da

nam je ohranjen od teh rokopisov samo tretji tečaj z l. 1769. Da je ostavil Hasl v rokopisu vsaj tri tečaje duhovnih vaj, sklepam iz napisa na knjižnem hrbtu ohranjenega tretjega zvezka; ondukaj stoji natisnjeno z majuskuli: Exer Carn. Tom. 3. Ta zvezek se hrani sedaj v župnem arhivu loškem pri Zidanem mostu, odkoder mi ga je g. župnik Leopold Skuhersky blagovolil poslati v porabo. Naslov mu je: Večne Resnice, katere iz Jožeph Hasl, en mašnik iz tovarštva Jezusoviga v' treitimu letu suoiiga pridi-garstva krainskim ludem v' Lublani ob cassu teh svetih exercici napreinesl. — Tu en taužent, sedem-stou, devet inu šestdesetu letu po Christussovimu Roystvu. Na nastopnem listu je latinski naslov: Aeternae veritates per Josephum Hasl, Socie-tatis Jesu Sacerdotem tertio anno sui concionatorii muneris Carniolico populo Labaci tempore sacrorum exercitiorum propositae. — Anno Salutis nostrae 1769.

Haslove „Večne Resnice“ obsegajo priprav-ljalni nagovor: „Opominovanje, de imamo za naše večnu izveličanje skerbeti“ in sedem „spremišlu-vanj“. V 1. govori „od greha naših pervih starišou, v 2. „od naših lastnih grehou“, v 3. „od dobre, inu hude smerti, Ali Od smerti eniga brumniga, inu hudobniga Kristiana“, v 4. „od gmein Sodbe“, v 5. „od Paklenskiga Brezna“ v 6. „od Nebeškiga Kraylestva“, v 7. „od tiga Zaprauliviga Synu“. Vsako premišljevanje pričinja Hasl s „predgovorom“ latinskim in slovenskim n. pr. pri 4. premišljevanju: „Rom. 14. 10: Omnes stabimus ante tribunal Christi. Vsi bomo pred Christusovo sodnico stali.“ Nato pride: „Cill, inu konc tiga spremišlovanja: Letu spremišlovanje je na tu namenenu, de se bomo z' tim še skrbneiši pred vso pregreho varvali.“ Potem je: „Tu pervu Perpraulenje“, s katerim poziva go-vornik poslušalce, naj si predočijo vse ljudi, kolikor jih je živelu na zemlji, oživele in zbrane v Jozafatovi dolini, kjer so „perprauleni gun posledni odgovor, abšet, ali urtl Christusov zašlišati, kater bo ži imel za vse večne čase velati.“ V drugem „perpraulenju“

je vzdihljaj k sodniku Jezusu Kristu za milost, da bi mogli spoznati njegovo pravico, vse grehe obžalovati, zasovražiti in se jim odpovedati. Potem razvija Hasl premišljevanje po teh treh točkah: Ta prvi Odstauk: (Tu, kar se bo pred gmein sodbo permerilu.) Ta drugi Odstauk: (Tu, kar se bo per gmein sodbi permerilu.) Ta tretji Odstauk: (Tu, kar se bo po gmein sodbi permerilu.) Nato pride sklep, kateremu pravi Hasl „Podgovorjenje.“ Konec poslednjega premišljevanja stoji jezuitsko geslo: O. A. M. D. G.

Učen in pobožen mož je bil Josip Hasl. Taka je sodba vrstnikov o njem. Njegove „Večne Resnice“ jo potrjujejo. Diči jih neka živahna prepričevalnost, s katero jih razlaga. S svetopisemskimi reki in z besedami sv. cerkvenih očakov se čredijo primere iz vsakdanjega življenja. Ž njimi se ponižuje do poslušalca prostaka, da bi ga vnel za Boga in za rešitev neumrljive duše. „Skerb za tu večnu izveličanje naše boge duše je naše lastnu opravilu“ — kliče v pripravljalnem nagovoru. „My imamo velikou opravil na timu svetu, katere lohka drugi namest nas opravio: kir enimu pridigarju ena taka zaderžba napreipride, de namore sam pridigvati, pak eniga drugiga naprosi, de leta namest njega ludem Božjo besedo napreinese. Kir ima en ozdraulenik, ali dohtar tolikou bolnikou, de namore sam vsim postreči, pak eniga drugiga ozdraulenika, ali dohtarja namest sebe sem, tar kiekei pošle gledati, kaku se nek njegovu bolniku občute. Kir en gospudar nima časa sam priti k' suojimu perjatelnu, de bi se žnym za vol eniga guišniga opravila pomenil, pak k' njemu eniga ročniga, eniga pametniga, eniga zbrisaniga posla za vol te rečy pošle. Kir en kmet zboli, de namore sam suojo štibro opraviti, pak suojo ženo, suojiga synu, al eniga drugiga zvestiga človeka s' dnarjami h' gosposki pošle. Kir postavim ta kuhenska ima tolikou opraviti, de namore sama vso kuhensko posodvo pomiti, pak eno drugo keršenco, al celu eno ptujo prosi, de nji v' timu delu pomaga. Inu taku imamo my več drugih opravilou na timu svetu, katere lohka drugi namest nas opravio. Ampak kadu nam bo namest nas pot pruti nebesam delal? Kadu nam

bo namest nas pred tu lubeznivu obličie Božje perpelal? nobeden, ah! nobeden moji kristiani. Letu delu si moremo samy sturiti, letu nam namorejo drugi namest nas sturiti, ne naši vikši, inu nam napreipostavljeni oblastnyki, ne naši posli, inu drugi nam podložni ludji, ne naši stariši, otroci inu druga žlahta, ne ti ptuji, ne naši perjatelni, ne naperjatelni. — Za vol tiga sveti Apostel Peter vsakiga posebei taku opomina: *Fratres magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis, Lubi Bratji perložite tem več flisa, de bote vaše pokličanje, inu izvolenje terdnu sturili. Raunu koker de bi nam bil otel reči sveti Apostel Peter: Lubi bratji! več, več skrbite za izveličanje vaše boge duše; zakaj letu opravilu je vaše lastnu opravilu, letu vas same amtiče, letu si morete samy, noben vam namore letu namest vas opraviti.*“

III.

L. 1735. je izšla v Trnavi na severnem Ogrskem tehtovita premišljevalna knjiga v latinskem jeziku, katere sta se skoraj hkrati lotila dva slovenska prevajalca: Hasl in Rupnik (Ruppnigg). Izvirniku je naslov: *Quadragesima Sancta, Sive Quotidianae Per singulos Dies Quadragesimae De Christi Passione Considerationes, Ad fovendum, et augendum Erga Dominum Patientem Christianorum fidelium affectum concinnatae. Per R. P. Gabrielem Hevenesii à Societ. Jesu. Primum Viennae Austriae, Nunc denuò recusae. (Črta.) Tyrnaviae, Typis Academ. per Leopoldum Josephum Berger. 1735. X + 445. 12°.* Latinski izvirnik se mi je posrečilo dobiti iz bogate boštanjске (Weissenstein) grajske knjižnice, hraneče mnogo starejših, zlasti bogoslovnih knjig. V usnje vezani, z zlatimi vtisnjenimi okraski ozaljšani izvod je popolnoma čist ohranjen; zlato na obrezi je še držalo posamezne liste skupaj — znamenje, da se knjiga ni rabila. Na notranji strani platnic je podpisan njen prvi lastnik: *Josephus Vrsini Comes à Blaggay 1739.* Med naslovni list in predgovor je vezano pozneje vdeto

tiskano posvečenje veleče, da prinaša večja bratovščina Matere božje v nebo vzete domujoča pri oo. jezuitih v Ljubljani, to delce za novo leto 1739. v dar: ljubljanskemu škofu Žigi Feliksu grofu Schrat-tenpachu, ljubljanskemu stolnemu proštu grofu Maksimilijanu Avguštinu Dietrichsteinu, kartuzijanskemu prelatu v Bistri Jakobu in gospodom družbinim članom. Najbrže je bil tudi grof Jožef Ursini Blagaj pristaš imenovane Marijine družbe; zato so mu jezuiti poslali v dar krasno opravljeno: Quadragesimo.

Ko je bil Hasl dopolnil polčetrto leto svojega pridigarstva v Ljubljani, je preložil Hevenesijevo delo na slovenski jezik. Storil je to „na prošnjo enih brumnih, inu bogaboječih duš.“ Popolni naslov tej XVI + 440 strani male 8° obsežni knjigi se glasi: Sveti Post, Christusovim Terplenju Posvečen, U' vsakdanu spremišluvanje Rezdejlen, Per- vič skuz časty vredniga Paterja Gabriela Hevenesia, Iz Tovarštva Jesusoviga Po latinsku popisan; Zdej pak Od Jožepa Haslna Časti vredniga mašnika Iz ravnu letiga tovarštva Na kraynski jezik preložen, Inu Na svitlobo dan. Cum Permissu Superiorum. (Dve črti.) Labaci Prostat apud Aloysium Raab, Inclyt. Provinc. Carnioliae Bibliopeg. (Dve črti.) Literis Egerianis. (Črtica.) 1770. Na naslovnega lista drugo stran je zapisal prevajalec geslo: „Napusti te bukve — — — od tvojih vust pridti: temuč spremišluj jeh dan, inu nuč, de boš deržal, inu sturil vse, kar v' njuh pisanu stoji: tedaj boš tvojo pot rovnal, inu njo zastopil. Jozue I. v. 8“. Za „predgovorom tiga prestavlavca na vse kateri bodo lete iz latinskiga na kraynski jezik preložene bukvice brali“ stoji „predgovor Tiga, kateri je ta narpervi lete duhovne bukvice v' latinskimu jeziku popisal, na vse brumne, inu bogaboječe Kristiane.“

V teh uvodnih vrsticah nam pisatelj ob kratkem predočuje vsebino knjige. Za vsak dan štiridesetdanskega posta je namenjeno po eno premišljevanje. „Skuz lete svete dny sim jest zelu Christusovu terpenjenje na eno tako vižo razdejil, de, toku rekoč, z'

perstam kažem, koku ima per timu človk k' obilnimu pridu, ali nucu svoje vboge duše svetu zdihovati, kaj si ima dobriga naprejvzeti, ja, de vsakterimn perložnost dam po tim, koker je on sam goreč, letu opravilu še dalej gnati, še več drugiga naprejvzetja sturiti. Per koncu vsakteriga spremišlivanja sim jest prvič postavil ta Štation (Štation pak ni neč drugiga, koker shod tih ludy v' eni Božji veži tiga Rimskiga mejsta. Potler sim gori zapisal te svete Štationske odpustke“ (pri mnogih postnih dneh so zabeleženi nepopolni odpustki več tisoč let) „katere sta ta dva Rimška Papeža Grogor ta VIII. inu Sixtus ta V. vsim Marianskim, k' ti prvi Rimski Bratovšni perpisanim Bratam darotlivu dodejlila. De en Marianski Brat lete svete odpustke zadoby, ni njemu neč drugiga treba sturiti, koker, de on z' eno dobro vejstjo, inu z' enim od vsiga smertniga greha čistim sercam Cirkov Tovarštva JEZUSoviga, al, kjer ni ene take cirkve nejdti, eno drugo vežo Božjo, al vsaj kapelco brumnu obyše, inu tamkej sedem očenašov, inu sedem češena si Marija andohtlivu obmoli. Po letih svetih odpustkah so Pismu inu sveti Evangelium iz Ofra svete maše zaznaminjane. Na zadnu se že najde una molitovca, katero en taki dan sveta Cirkov v' Mašinskih molitvah opravi.“

Hevenes:-Haslov „Sveti Post“ ima namen, očistiti kristijanu srce grešnih madežev, razsvetliti mu pamet z večnimi resnicami in vžgati v njegovi duši ogenj ljubezni božje; zato nam v živih, pretresljivih podobah kaže trpečega Zveličarja od onega hipa, ko je žalujoč molil na Oljski gori pa do tedaj, ko mu je zakril grob velik kamen na gori Kalvariji. Premišljevanje Kristusovega trpljenja bodi zlata zakladnica, iz katere naj zajema kristijan duhovne dragotine ne samo v postnem času, ampak tudi sicer med letom. „Lete duhovne bukvice niso samu za ta sveti štirdeset-danski post, one so tudi za vse Nedele, za vse petke, za vsaki dan, ja za vselej dobre, kader kol človk čas ima njih brati“, pripominja naš prevajalec.

Kako je prevel Hasl Hevenesijevo knjigo? „Veči dejl le po zastopnosti, malu po besedi“,

pravi v predgovoru. Primerjajmo nekatere vrstice iz Haslove knjige z izvirnikom in z Rupnikovim prevodom.

Hevenesí razglablja prvo postno nedeljo v 4. odstavku evangeljske besede: „Factae sunt guttae sanguinis decurrentis in terram. Luca 22. Adeóne vilis erat Jesu mei sanguis, gemmis aliàs omnibus, totiusque mundi gazophylaciis pretiosior, ut contemptim habitus in terram abjiceretur! Quid agitis Angeli? Cur aestimatissimum hunc, quem orbis vidit, liquorem coelo non infertis! Sed quid ego Angelos arguo? Quid agimus Parthenophile! Scimus sanguinem hunc redemptionis nostrae litrum esse; cur non summâ cum diligentîâ colligimus, ut in peccatorum ablutionem aeterno Patri exhibere possimus. Supina haec socordia nostra novam afflicto Redemptori addit afflictionem, ob quam sanguineos inter membrorum torrentes jure queri possit: Quae utilitas in sanguine meo. Psal. 29. 10. In terram defluit, cum quiquiliis humi abjicitur, brevi a satellitibus conculcandus. Sed parce conqueri Domine! Maxima nobis est utilitas in sanguine tuo, sine quo aeternum perieramus. Nos sumus terra illa maledicta, quae non nisi spinas, et tribulos, brevi Sanctissimum caput tuum cruentaturos hactenus noverat germinare; ideo tam avida defluentes e corpore tuo sanguinis guttas combibit, ut nimirum Divinissimô hóc semine foecundata fructum ferat contesimum.“

Haslov prevod slove: „Njegov put se je sturil, koker kervave kaple, tekoče na zemlo. Luc. 22. v 44. Toku tedej kry mojiga JESUSA, katera več vela, koker vsi žlahtni kameni, več, koker vsa zaloga vsiga posvejtzniga bogastva, toku tedej kry mojiga JESUSA celu toku ni bla za neč, da je bla zaničuvana, ter na tla zaveržena. Kaj vy Angelci Božji delate? zakaj vy lete prežlahtne kaple, katere še nikol niso dosihmal na timu svejtu svoje glihe imele, precej gori v' nebesa naznesete? Ampak zakaj jest Angelce Božje svarim? Kaj delamo o keršanska duša! My vejmo, da je leta sveta Rešna Kry ena cena našiga odrešenja; zakaj my leto z' tim narvečim flisam nazajemlemo, inu vkupajnaspravlamo, da bi jo nebeškimu Očetu za očišvanje

naših grehov dali in gorofrali? Leta naša naizrečena namarnost našimu žalostnimu Izveličarju še eno novo žalost dela, de se on med svojim kervavim putam po pravici sme pertožiti: H' kaj za enimu pridu moja kry dohaja? Ps. 29. v. 10. Ona na zemlo dol teče, bo, koker ene pomyve, na tleh rezlyta, inu ima skor od žolnirjov, beričov, inu rabelnov z' nogami poteptana biti. Ampak o Gospud nehej se pertožiti! tvoja kry nam k' narvečimu pridu dohaja, brez lete bi my bli na vekomej pogubljeni. My smo taista prekleta zemla, katera do zdej neč drugiga ni rodila, koker terne, inu osati, kateri bodo skor tvojo presveto glavo okryvavili; zatorej ona toku želnu vse iz tvojiga telesa doltekoče kervave kaple popyje, de bi namerč skuz letu Božje seme rodovitna postala, ter sad samustu pernesla.“

Gašper Rupnik, ki je izdal pač ne vede za Haslov prevod, prav istega leta t. j. l. 1770: Ta Kristusovimu Terpleinu Posvečeni Post, podaja isti Hevenesijev odstavek takole: „Factus est sudor ejus sicut guttae sanguinis decurrentis in terram. Inu negou put se je sturiu, koker kervave kaple tekoče na zemlo. Ali je ta nar sveteiši kry našiga JEzusa, od katire je ena sama kapla naizrečenu žlahtneiši, inu dražiši, koker vsi šaci celiga sveita, v' timu vertu Gethsemani taku nažtimana, inu navreidna, de tisto oben vkup na zpravi, inu na hrani, temuč de more na zemli zaveržena ležati! Kaj delate Nebeški Angelci, de vi to nar častitejši kry vašiga Krala, katiri glihe ni nihdar ta sveit videu, vkup na zpravite, inu koker en nar žlahniši šac Nebess, inu zemle v' nebesse na prenessete? — Lubeznive duše! kai pa mi delamo? kie roke deržimo? kir ti Nebeški Angelci to cartano kry svoiga Krala nam h' vkupzprauleinu, inu h' zvestimu gor hrainenu čez pustijo zatu, de, kyr mi vemo, de je ta nar dražeši kry Synu Božjiga ena zastava našiga odrešeina, bomo tudi nar veči zkerb imeli tisto vkup-pobratu, inu za omitje, inu zbriseine naših grehu Nebeškimu Očetu pokazat rekoči: pogledei Nebeški Oče! ta je ta nar sveteiši, inu nar dražeši kry tvoiga večniga Synu, na katirimu ti imaš nar veči dopadeine, tisto je on za zbrisseine naših grehou preliu, inu tebi

vess doug za naše grehe plačou. Hitimo mi tisto po-
brati, de zkuz našo vtraglivost našimu žalostnimu
Odrešeniku novo žalost na napravimo, de se on na bo
z' timi besedam tiga 29. Psalma tožu: Quae utilitas
in sanguine meo? Kai za en dobiček je per moji krivy?
kai za ena čast, inu hvala se tisti zgody? de more
zaveržena na zemli ležati, inu koker ene pomyne rez-
lite biti, de bode od teh nogteh judouzkih beriču, inu
žoudnirju poteptana. Ali nehei se tožit lubeznivi Go-
spud! tvoja predraga sveta rešna kry nam je h' nar-
večimu dobičku, namreč h' dobičku tiga izveličeina,
kyr bi bly brez tiste vsi mogli pogubljeni biti. Na
toži se vsmileni Izveličar! mi spoznamo, de smo do-
sihmalu bly tista prekleta zemla, katira je tistu žpi-
častu ternie rodila, z' katirim je bila tvoja sveta glava
v' tvoimo žpotlivimu, ali siunu bolečimu kroneinu pre-
bodena. Zdei pak poberemo tvojo rodovitno sveto kry,
inu tisto v' naše srce gor hranimo, de mi gratamo
ena dobra, inu radovitna zemla, katira bo samuztu
zadu tvoje hvale, inu časty pernesla.“

Haslov prevod prekaša vidno Rupni-
kovega. Jasen je in lahko umeven v tem, ko se
Rupnikov krotoviči in brez potrebe razblinja. In kako
lepo slovenščino piše Hasl v primeri s svojim so-
provajalcem.

Jedna najhujših napak nekdanjih slovenskih
pisateljev je njihova nedosledna pisava sikalcev in
šumevcev. Tej napaki se ni ognil Rupnik, pač pa do
malega Hasl. V predgovoru „Svetemu Postu“ piše:
„Tu kratku s (z) sim od tiga dolgiga (f), inu ta dva
čerka, ali Pukštaba sh (ž) sim skerbnu od unih dveh
fh (š) rezločil, brez kateriga rezločka kratku nikar
ni mogoče kraynske bukve prov brati, de narečem,
zastopiti. Tu kratku s (z), koker tudi sh (ž) je treba
mehku, tu dolgu f (s) pak, inu fh (š) je treba ojstru
izreči: sad (zad), shala (žala), fad (sad), fhala (šala).
Skor en ravnu taki razloček se tudi ima med z (c),
in zh (č) delati: zagam (cagam), zhakam (čakam).“
Hasl skoro povsod drugod razločuje s in z, š in z,
samo tedaj krši pravilno pisavo, kadar rabi majuskule

— v tem slučaju je najbrže kriv tiskar — in konec besed n. pr. en moš P. 10, kriš P. 12, Ambroš P. 13, laš P. 89, Judeš P. 113, sovraš P. 146, 148, sedeš P. 416., obras P. 96.

Pisatelji 17. veka in tudi oni iz začetka 18. stoletja so dosledno pisali debeli „l“ z „l“. Sredi imenovanega veka pa je slovenščina čedalje bolj propadala. Večina slovenskih pisateljev je uvela v knjigo rovtarsko izgovarjanje „v“ namesto „l“. Rupnik piše: govoriu, moučou, poslou, biu . . . Tudi Haslu uhaja semtertja kak „v“ izpod peresa, kjer bi moral pisati „l“, n. pr. tovkli P. 78, tovčejo P. 434, izdovbil P. 433, kupuvavce P. 58, spoznuvavc P. 347; Boga - zatajivci P. 213), svitav turn P. 311, umetovni možji P. 266 (poleg: ena velika umetlnost, ali kunšt P. 212), do tav P. 188, brez premisuka P. 317, čovn P. 361, toda to dela le izjemoma, praviloma piše „l“, omenja pa, da ljudje izgovarjajo „v“ pišoč: „Dostikrat sim po stari navadi „l“ pisal, kjer je treba „u“ izreči: koker: dolžan, sim sturil, sylnu.“

Pravopisne opomnje v predgovoru „Svetemu Postu“ svedočijo, kako si je Hasl prizadeval za pravilno slovenščino. „Tacih mož je bilo malo, kakor Hasl, de bi bili na to mislili, kako naš jezik prav pisati,“ ga hvali Metelko v svoji rokopisni Pismenici. Teško se je bilo tedaj vkvarjati s slovenskim pisanjem, ko je bilo tako malo slovenskih knjig in šole tako redke, pa še v tistih, kolikor jih je bilo, ni bilo do malega nobenega pouka v materinščini. O težavah pisateljskega delovanja toži Hasl takoj na prvi strani svoje knjige, „Letu moje prepisanje scer ni, navejm, koku popolnoma, inu lepu; zakaj prvič je že vselej ena velika težava bukve iz eniga v' ta drugi, susebnu pak v' kraynski jezik prestaviti. K' drugimu se pak jest še nisim skuz letu pol četertu lejtu mojga Pridigarstva v' Lublani toku popolnoma na kraynsko besedo navadil, de bi meni na leti veliku namankalu; ali na eno tako vižo sim jest vender le te bukvice na kraynsku prepisal, de bo vsakteri lohku zastopil, kaj

kje očem reči.“ Enako se tudi konec predgovora opravičuje: „Navzemi meni za zlo, če sim se kje al v' besedi, al pak v' pravopisnosti zalejtel.“ Hasl zatrjuje, da se je zgol iz ljubezni do Boga in do bližnjega naučil tega, kar zna in se še ven in ven uči „krajnsku“ pisati i govoriti. Zavedajoč se hib in nepopolnosti razodeva pisatelj resno voljo iznebiti se jih in napredovati v slovenščini. Ako primerjamo njegove rokopisne „Večne resnice“ s „Sv. Postom“, moramo priznati precejšen napredek. Dasi rabi še pogostoma člen in za nikalnice ne deva roditelja in ne razločuje sklonov tako, kakor njegov vrstnik Korošec Gutschmann in takisto ne vselej dovršnih in nedovršnih glagolov, vendar se odlikuje Hasl z mnogimi jezikovnimi vrlinami. Kako lepo mu pristajajo n. pr. mnogi pridevniki sedanjega časa (ti ponižnu klečijoč, ti na tvojimu obrazu ležeč namest mene za zamiro prosiš, P. 26, vy bote vse prejeli, za kar kol molijoč prosite, P. 57, jezo čez taistiga, kateri nas je morebiti memu gredoč gerdu pogledal, ali se ni zadost globoku nas pozdravljajoč perpognil, P. 67, Judji so celo taisto noč čuječ dopernesli, P. 73, molio za njegovo se ži od života ločeoč dušo, V. r. 54 in dr.) ali nekatere krajše oblike 3. osebe množnega števila sedanjega časa (vlejko V. r. 44, ote, P. 202, ony note, P. 227. perbyo, P. 273, reskose P. 316, občute, V. r. itd.)

Razen par ljubljanskih spak — dam nam. domov, sma nam. sva in gun nam. oni (Hasl „gunca“ v „Večnih resnicah“, v „Svetem Postu“ rabi „un“) — razen teh spak piše naš pisatelj dolenjščino, katere se je navzel od starih pisalcev. V pravopisu — pravi, da se je ravnal večinoma po evangeljski knjigi, ki je izšla v Ljubljani l. 1754. Žal, da te evangeljske izdaje nisem mogel dobiti v roke. Haslove svetopisemske navedke sem primerjal z Dalmatinovo biblijo, a se ne ujemajo. Hasl ni zajemal slovenščine iz protestantskih knjig, nego jo je črpal iz pisateljev poznejše katoliške dobe.

Opozorim naj tu na nekatere arhaizme in na slovenski besedni zaklad Haslov, ki ni

porabljen v Pleteršnikovem slovarju
 Vprične bukvice, vprični P. 1; lubec P. 7; dergdi
 P. 9 = drugje; otožljivost P. 11 = otožnost; sterdeni
 Vučenik P. 13 = mellifluus; z' rokami tlaskanje
 P. 13; odžalnik P. 16 = tolažnik; odžalil P. 16; od-
 žalenje P. 169; ti ves rašapirjen sediš P. 23 = raz-
 čeperjen; naše rašapirjene peretnice P. 215; naištivenu
 P. 28, 167, 398; darotljivost P. 34; koku nadarotlivi
 smo my v' lubezni proti Bogu! P. 177 = unfreigebig;
 od unod P. 37; pred svojima očyma P. 37; napočut-
 livost P. 38 = neobčutnost; pobeg P. 39; erjuvust
 P. 39 = rjojenje; pomyve P. 43 = pomije; perho-
 diše P. 60, 217 = prihodki; z' enim žovčnim kelham
 P. 65; počutliv P. 65; uhu je zupet na glavo percelil
 P. 66; naprešernost P. 76 = prešernost; vse polnu
 tih narnaprešerniših ludy P. 78; ta hudobni farski
 služabnik je obmutil P. 84; byavnik P. 85 = tisti,
 ki koga bije; na oči (de bi vsaj na oči pravico imeli
 leto k' smrti obsoditi) P. 87; zbrisani golufi P. 89 =
 prebrisani g.; v' lice luskali P. 99; u' vseh hudobijah
 gorzrejeni zatepenci P. 99 = verstockte; iz svojo
 žertijo P. 100 = žrtjem; nadležajo P. 100, 323
 = nadlegujejo; za naše perjatele P. 102; tem zman-
 unim divicam je bil rekal P. 109 = fatuae virgines;
 v' temi teh zman P. 112; v' malykovskih zmanah
 P. 211; od svoje hude vesty pezan inu martran P. 113.
 uni rabeljni brez zavupanja eniga polohkanja pezajo
 P. 114; dnarji čez njegovu serce naoblastujejo P. 116;
 pregrehe oblastujejo P. 306; on se je pred Christusam
 sercoviden delal P. 121 = odkritosrčen; on se je
 zagreznil (v brezno) P. 121; sodlive misli P. 124,
 125; od zunaj beli lapuhi, od znotraj pak černi orli
 P. 127 = labodi; takrat je on res, koker en lapuh
 pred smrtjo P. 385; tvoja srošina neč nebo počislana
 P. 138; serce iz zavistnostjo zakrivati P. 139 = ma-
 chinationibus; z' zložnostjo teh serc P. 145 = sloga;
 nižiši P. 145; sta bla poprej eden timu drugemu
 sylnu sovraš P. 146; priazniv P. 147; prepirk
 P. 148 = prepir; k' enimu videžu P. 148 = na
 vitez; podlesti P. 149 = prekaniti; več perjaznikov,

tvojiga serčniga perjaznika P. 150 = prijatelja; vinogradar P. 151 = vinogradnik; de kadu sporedam iz ene pregrehe v' to drugo dolpade P. 163 = sporedoma; eno ternasto krono P. 182; ostroga P. 176, 200 = železno orodje za bičanje (on je skuz svojo naizrečeno serčnust, muč, inu stanovitnost, ostroge, in vse k' tepenju perpravlenu orodje skerhal . . . Kry, katera je Christusu iz predertih žil njegoviga skuz ostroge. inu strašnu orodje per gajžlanju zelu navsmilenu razmesarjeniga života obilnu doltekla), sylnikov P. 200; fajtač P. 202 = dvomljivec, neodločnež (Kaj praviš ti Pilatuš? Si ti tedaj en taki fajtač? toku sem, ter kje govoriš? tvoje govorjenje ni krop, ne voda . . . Glagol „fajtati“ sem čul iz ust svoje matere v pomenu: dvomljivo, neodločno vesti se), porodnik P. 207 = Ahne (preč iz žlahtnimi rodovami, inu z' dolgimi verstmy tih Porodnikov!); kadilnik P. 215 = kadilnica; perpadek P. 218 = Fall, casus (per tih nartežiših perpadkah); rezbijalu P. 220 = razbijalo (taisto narmočnejši razbijalu); prežušnica P. 230. Hasl piše nikalnico „ne“ vedno „na“ in jo spaja z glagolom; samo enkrat je pisal pravilno in sicer P. 232.: nenakladali; cele trume tega postopivniga ludstva P. 245; en Vajvoda, inu Poglavar kake velike žolniršine P. 249. (poleg Vivuda, Vivudi pl.); spreklaj-nati P. 252. = prelagati; Darovnik P. 259. = Spender; posodva P. 264. = posoda; pergodilu P. 268. = prigodek; my se na posteli noter do ob pol dne zlecujemo P. 268.; Ony so njega par nagiga na križ perbyli P. 276 (nemška beseda „bar“ pomenja isto, kar slovenska „nag“); za leto žveplenco te načistosti P. 278.; svojimu ravenčloveku P. 301., 390.; polepiti P. 301. = polepšati; verhu tvoje glave P. 302., 304.; vodar P. 311. = vodnik; križar P. 314. = križalec; samustu P. 43., 314.; zasovražiti P. 319.; dokler P. 321. = ker; Christusovi vbyavniki P. 365.; v' tempelu P. 394. (poleg v' templu 402.); Svetustvu P. 403. = Najsvetejše (del templja); zemla, iz svojih vračajov omajana P. 404. = tečajev; mnogitere P. 409. = mnogotere; Ozdravlenik P. 412. = zdravnik; celnik P. 412. = ranocelnik; en žlahtni Desetak P. 424. = decurio; svojih služba (gen. pl.)

P. 426.; iz susebnu veliko častlivostjo P. 430. = spoštovanjem; takušnu P. 432. = takšno; eniga toku velikiga Gostu P. 433.; Kamenja, inu lesa-rezarji P. 433.

IV.

Nova luč je izšla Slovincem, ko je bival in deloval Hasl v Ljubljani. Stoletno mrtvilo na slovstvenem polju je prekinil tedaj školcijat o. Marko Pohlin. Kar po dve, tri knjige na leto je pošiljal iz svojega „mnihovša“ na cesarskih cestah na Ajdovščini v Ljubljani med strmeče Slovence. V glasoviti „Kraynski Grammatiki“ se je l. 1768. postavil za „Vučenika tiga kraynskiga jezika“. Zatajivši Bohoriča in o. Hipolita ter ž njima vred vso slovensko slovstveno minulost je samolastno narekoval slovenščini pravila, ki se niso vjemala z jezikovim organizmom, in koval besede, katerim ni najti korenik niti v domačem slovenskem niti v sorodnih slovanskih jezikih.

Vsega priznanja vredna mnogoobsežna delavnost in vnema za dosedaj zanemarjeno slovstvo je pridobila Pohlinu precejšnje krdelo sotrudnikov in posnemalcev, zoper njegove jezikotvorne novote pa je vstal resnoben odpor. Takoj l. 1768. se mu je postavil zaradi slovnice po robu Matija Čep. L. 1770. sta se potegnila slovenščini za stare pravice hkrati dva Pohlinova zopernika jezuvita: Gutschmann v „Christianskih Resnicah“ in Hasl v „Svetem Postu“. Prvi odločno pobija zmote „Kraynske Grammatike“, imenoma in z naznačeno stranjo jih navaja in oprovrza konec svoje knjige v opomnjah o slovenskem in kranjskem pravopisu (Anmerkungen über die windisch- und krainerische Rechtschreibung), a tudi skozi „Predgovor tiga prestavlavca“ Svetega Posta se vleče kakor rdeča nit — odpor zoper neopravičene Pohlinove novote.

O. Marko Pohlin ni mogel skriti, kako ga je spekel Haslov „Sv. Post“. V svoji „Bibliotheci“ se spotika najprej nad obširnostjo prevoda, češ, da ga je očitvidno več, nego izvirnika; potem se znaša nad

jezikom, očitajoč Haslu, da je imenovano knjigo preložil ne na kranjski, nego na slovenski jezik (vindica lingua) — bodisi glede na pravopis, bodisi na slovnična pravila in na način tolmačenja; priznava pa, da je prevod dobro došel ljudstvu.

Ako izvzamem dve tri skovanke (Kraylomoč = Jupiter, Tor = Mars); je Haslov besedni zaklad v primeri s Pohlinovim brezhiben. „Kjer sim vejdl za dobre kraynske besede, katere se lohku zastopijo — piše Hasl v predgovoru — tamkej se nisim poslužil z' enimi skazenimi, od Nemcov na posodo vzetimi besedami; kjer so pak meni zmancale dobre kraynske besede, katere bi se lohku zastopile, tamkej sim rajš otel postaviti te že navadne nemške, koker pak ene nove kraynske besede, katere bi blu težku, al bi celu nablu mogoče zastopiti. V enih mestah sim jest obedujo, to mejn, in to več znano besedo, eno za to drugo naprejpernesel“. Hasl se je ogibal Pohlinove napake; ni si izmišljal novih besed, starejšim, zlasti v Ljubljani manj znanim domačinkam pa je dodajal nemške pritepenke, kakoršne je rabilo in jih še rabi priprosto ljudstvo n. pr. ni nobenega, kateri bi njega odžalil, inu potroštal, P. 16; je to narbogatiši zaklado, ali šac, v' hrambi svojiga serca s'hranila, P. 131; je bil po celimu Jeruzalemskimu mejstu skuz place, inu terge, skuz gase, inu ulce okul gnan, P. 137.; žulcam, ali rabelnam, P. 430; gaižle inu tepence, V. r.; en pametni strelouc na strelovskimu mestu, na šiesštatu, V. r.; pezani inu martrani, V. r.; blagurvei, žegnei mene, V. r.; per vejerju, ali ribniku, V. r.; ve inu gorje, V. r.; en kunštni, umetalni antverhar, V. r. itd.

Tudi v pravopisu Hasl ni krenil za Pohlinom na novo pot, nego se je držal stare navade. Kako je razločeval sikavce in šumevce, sem že omenil. Pohlin je brez potrebe dostikrat podvajal s in tudi druge soglasnike. Kako jih je kopičil, svedoči kitica njegove pesmi o sv. Notburgi:

Skuz vodo Inn so cel zuhi
Ti volli njo pellalli,
Inu njen' truplu Angelci
Sami zo pokoppalli.

Hasl se je samo enkrat izpozabil podvojivši končni sikavec (P. str. 139 glass), sicer se je dosledno ravnal po besedah naperjenih v predgovoru „Sv. Postu“ zoper o. Marka, kjer je zagotavljal: „Skor v' nobenih prov kraynskikh besedah nisim dva čerka od ene sorte precej eniga za tim drugim postavlal, toku nisim pisal: ona je dalla, ampak le: ona je dala. Inu tu sim se od enih kraynskikh Pisavcou navučil, kateri toku vuče, de si lih sami dergač pišejo.“

Mnogo so si obtežili stari pisatelji slovensko pisanje z raznimi naglasnimi znaki, katere so precej samovoljno rabili ali pa izpuščali. Zmešnjavo v tem pogledu je še pomnožil o. Marko Pohlin obloživši slovenske samoglasnike z razno nepotrebno dijakritično navlako. Hasl se je ni hotel poprijeti. Zanimiva je njegova sodba v predgovoru imenovani knjigi o naglaševanju. On piše: „Nad enimi besedami sim tu znaminje' postavil, inu tu pomeni, de je tam doli kakeršen čerk venispušen, postavim: h' gospudu, k' Bogu, v' hiši, v' cirkov, z' vustami. Druge znaminja koker, inu nisim špogal, tudi ne per koncu teh besedy, toku nisim neč zaznaminjal te samuglasne čerke *a e o u*, kjer kakeršno besedo dokončajo, postavim: serca, govore, gredo, sadu. Kateri je na kraynskimu rojen, al se vsaj na kraynsko besedo zastopi, ta že vej, koku se kej ima v' govorjenju, al se ima hitru, al pak počasnu, al se ima z' več odpertimi, al' pak z' nikoliku zatisnenimi vustami izreči. Per tim pak vsi Kraynci besede na eno enako vižo naizreko, eden tu potegne, kar ta drugi pokrajša. Čez vse letu sim že jest tndi večkrat šlišal, de veliku takih znaminjov branje nastury ložej, ampak le težej.“

O. Marka Pohlina luč ni preslepila Hasla. Opiraje se na starejše slovenske pisatelje Kastelca, Ivana od sv. križa, Rogerija, Basarja, Paglovca si je znal ohraniti popolno samostalnost v jezikovnih zadevah, dasi moram priznati, da o. Marko ni šel popolnoma brez vpliva mimo Hasla. Tisti *y*, ki ga je „v' čas iz ene gole navade, al tudi iz ene zmote pisal, kjer bi nablutrebna, ja kjer drugi kraynski Pisavci *i* postavijo“, tisti *y*, ki ga je „dostikrat brez vse potrebe, ja čez drugih

Pisavcov navado pisal“, pogostno izpahovanje samoglasnikov v končnicah (en osl P. 212; urn P. 218; pokurn P. 236), to in še nekatere prej omenjene malenkosti svedočijo, da je Pohlinova „Kraynska grammatika“, ako ne naučila, pa vsaj potrdila Hasla v nekaterih napačnostih, katerih se je korenito otrešel njegov vrstnik Gutschmann.

V.

Hasl je dal svojemu narodu nabožno knjigo, ki je še dandanašnji hasnovita in priljubljena.

Hasl je poleg Frančiška Gorjupa in Gašperja Rupnika prvi štajarski Slovenec, ki ga srečamo na slovenskem slovstvenem polju. Na čast mu je, da se je posluževal občnega književnega jezika, ne pa narečja svojega rojstvenega kraja.

On je eden prvih, ki so spoznali v slovnem oziru napačno delovanje o. Marka Pohlina in mu oporekali; on ni potegnil ž njim, ampak „z“ timi starimi kraynskimi Pisavci.“

Hvale vredna je njegova trudoljubivost, s katero se je učil slovenščine. Kakor pozneje Vodnik si je tudi Hasl prizadeval slovenski jezik čeden narediti.

Za slovenščino je zaslužen Hasl tudi kot cerkveni govornik, saj ni samo v Ljubljani in v raznih cerkvah na Štajarskem propovedoval, njegova slovenska propoved se je razlegala tudi po tržaških in goriških božjih vežah, od koder sedaj slovenščino pehajo naši nasprotniki.

Hasl se je l. 1770. konec predgovora „Sv. Postu“ ponosno imenoval „en Slovenec iz Celanskiga mejsta na Štajarskimu, kir sim se zgul iz lubezni pruti Bogu, inu pruti mojimu bližnimu tu, kar znam, navučil, ter se še vse skuzi več, inu več vučim kraynsku pisati, inu govoriti.“

Po pravicitorej lahko postavimo Jožefa Hasla v vrsto svojih prvih rodoljubov osemnajstega stoletja.

Pripomnja. Z imensko obliko: »Hasl« se čredi inačica: »Häsl«, ki jo opažamo v ljubljanskem jezuitskem dnevniku in tudi pozneje, naposled celó v mrtvaški knjigi dolski l. 1804. Drugo krstno ali morda birmsko ime Leopold si je zabeležil Hasl za Jožefom na Lohnerja, ki ga je kupil od goriške bratovščine blažene Device Marije v nebo vzete. To in še mnogo drugih bogoslovskih knjig, označenih z beležko: »Ex libris Josephi Hasl«, hrani dolski župni arhiv, ki mi ga je rade volje otvoril in izkoristiti dovolil veleč. gosp. župnik Veternik. Haslovo pisavo razodevajo rokopisna: »Exercitia spiritualia maiora et octiduana auctore P. Dolfin.« Poleg njih se nahajajo nemški pisana premišljevanja »Collegii Labacensis Societatis Jesu«. Najzanimivejša točka dolskega župnega arhiva pa je Haslova latinska avtobijografija pod zaglavjem: »Brevis consignatio munerum a Josepho Hasl sive olim in Societate, sive postea extra Societatem gestorum atque laborum exantlatorum.« Ta »curriculum vitae« je poleg skromnih opazk v ljubljanskem jezuitskem dnevniku in poleg nekaterih listin dolskega arhiva dal podlago pričujočemu životopisu. Haslovo »Brevis consignatio« je potrdil dne 24. rožnika 1786 tedanji nadbijakon v Laškem trgu Kazimir de Firnberg, nekdanji njegov tovariš v nadvojvodovem jezuitskem kolegiju in od ondaj znanec. Najbrž si je hotel pomagati Hasl iz gorate dolske župe kam na boljšo in zložnejšo službo in je rabil omenjeni životopis za prilogo svoji prošnji. — V mariborskem knežškofijskem arhivu stoji beležke, da je bil Celjan Hasl posvečen v Gradcu na naslov zatrtega tovarištva Jezusovega, da je ondakaj postal baccalaureus dovršivši vseučilišče in da je na Dolu umrl dne 1. velikega srpana 1804. Te beležke mi je blagovolil sporočiti veleč. g. župnik M. Slekovec.

Kako omenja o Marko Pohlin Hasla v svoji »Bibl. Carn.« str. 25, sem že povedal.

Šafařík se spominja v »Slow. Schrift.« str. 124. 25. Hasla in njegovega odpora zoper Pohlinovo spakudrano pisavo. »Čop je prepisal kos predgovora iz knjige »Sveti post« — in ga hvali.« Zbornik Slov. Matice I. str. 145.

Tudi Metelko govori v že omenjeni »Pismenici« pohvalno o Haslu; vender pripominja k njegovim besedam v predgovoru »Sv. Posta«: »Glihi vizi sim u postavil, kjer se nekaj napol koker o, napol pak tudi koker u izreče, postavim: tu mejstu, ne: to mesto« —: »To pa že ni bilo prav; ko bi bil še starji pisavce ali pa druge Slovane pogledal, bi se bil prepričal, de ta ne obvelja.«

Orožnova »Celska kronika« navaja v »Imeniku duhovnih, ki so v celski fari rojeni bili« na str. 269. Jožefa Hasla (Hasel), omenja njegovih roditeljev, njegovega rojstvenega in smrtnega dne in dejstva, da je bil izprva jezuit, potem beneficijat v Laškem trgu in naposled župnik pri sv. Jakobu na Dolu. V knjigi »Das Dekanat Tüffer« str. 381 poroča Orožen, da je bil Hasl posestnik hiše št. 3. na trgu v Laškem in da slovi kot vir pius et doctus.

Stoeger, Scriptoros prov. aust. 1856 prišteva Hasla Nemcem. Stoegerjevo trditev zavrača zanimivi, že navedeni stavek konec predgovora »Sv. Postu«, kjer se Hasl odločno priznava celjskega Slovenca.

V Mitth. d. hist. V. f. Kr. 1857 str. 90. je pod točko 34. zabeležil Jernej Lenček med drugimi redkimi slovenskimi knjigami tudi Haslov »Sveti Post.« Na str. 92. pod točko 81. omenja knjige: »Premišlovanie terpl. Jez. Krist. za usaki dan v postu, latinsko popisal J. G. Hevenesi S. J., na krainsko prestavil Jos. Hasl S. J.« Morda je to druga izdaja »Sv. Posta«; škoda, da Lenček ni zaznamoval letnice.

Dr. Peinlich piše v »Gym. Progr. Graz« 1872 Gesch. d. Gym. in Graz str. 29 in 107.: »Hasl war zuletzt, noch nach 1770, Pfarrer zu St. Jacob in Laibach,« kar je zmota. Hasl ni nikdar župnikoval pri sv. Jakobu v Ljubljani, pač pa pri sv. Jakobu na Dolu. Pri sv. Jakobu v Ljubljani je deloval prej kot jezuit.

Julij pl. Kleinmayr omenja v »Zgodovini slovenskega slovstva« str. 68. Hasla med Pohlinovimi nasprotniki.

Macunova »Književna zgodovina slov. Štajerja« str. 64. trdi, da je bil Hasl, kar se do sedaj zna, najstarejši štajarski slovenski književnik ali pisatelj — hud zopernik Marko Pohlinovih jezičnih slabosti.

V Marnovem »Jezičniku« XXII. str. 39.—41. je kratek životopis Haslov, naslov njegove knjige, ponatisek »Predgovora tiga prestavilavca«, kosček premišljevanja na pepelnično sredo, naposled pripomnja o Rupnikovem prevodu in sodbi Šafarikova in Pohlinova o Haslu. Opisujoč o. Marka Pohlina v »Jezičniku« XIV. jemlje Marn na str. 31. med njegovimi nasprotniki v misel tudi Jožefa Hasla.

»Kres« je prinesel l. 1886. na str. 176. člančič dr. J. Pajka: »Do zdaj še neznan rokopis Jožefa Hasla« — to so njegove »Večne resnice« ki jih je našel dr. J. Pajek l. 1884. v župnem arhivu v Loki pri Zidanem mostu, kamor jih je najbrže zanesel pokojni župnik Žičkar, ki je nekoč pastiroval na Dolu.

V dr. Jakoba Sketa »Slovenski slovstveni čitanki« stoji na str. 135. ponatisnjen Haslov »Predgovor k sv. Postu«. Zada je kratka životopisna opomnja in pojasnilo Haslove razmere z o. Markom Pohlinom. Hasla hvali dr. Sket na str. 121., češ, da se razlikuje od svojih štajarskih rojakov, ki niso gledali na nikak slovniški napredek.

Dr. Karola Glaserja »Zgodovina slov. slovstva« se peča s Haslom na str. 154., 177. in 196. Glaser dvomi s Šafarikom vred ob evangeljski izdaji z l. 1754., češ, da bi morala stati letnica 1764, a ta dvom je ovrgel L. Žvab v »Ljubl. Zvonu« 1886 str. 432., kjer trdi, da je prišla evangeljska knjiga prav onega leta na svetlo, katero navaja Hasl, namreč l. 1754. O našem pisatelju ima Glaser životopisno črtico, navaja »Sv. Post« in najvažnejše točke iz predgovora. Hasla prišteva upornikom zoper o. Marka Pohlina.

Maksimilijan Redeskini.

ezuvit o. Jožef Hasl je posvetil ljubljanskemu duhovniku Maksimilijanu Redeskiniju svoj „Sveti Post.“ Tako poroča o. Marko Pohlin v „Bibliotheca Carnioliae“. Žal, da rečenega posvetila nisem našel v nobenem izvodu Haslove knjige, kar mi jih je prišlo na oči. Pod vplivom Haslovim in še bolj Pohlinovim je pisateljeval Maksimilijan Redeskini.

Prvo knjigo „Podvučenje inu molitve za vsakteriga iz bukvic imenuvaneh exercicia S. O. Ignacia“ je izdal l. 1768. Ta drobna, 84 strani obsežna knjižica veže Redeskinija z o. Jernejem Basarjem. Zajel jo je iz njegovih „Pridig“. Za prosto ljudstvo so bili Basarjevi govori preobširni, zato je povzel Redeskini iz njih kleno duhovno zrnje in ga v priročni knjižici razširil med ljudstvo.

Isto vodilno misel, kakor „Podvučenje“ ima „Kratka viža k' Bogu skuz znotrejne inu zvunanje Molituvce se povzdigniti,“ ki je izšla l. 1789. Redeskini jo je poslovenil po latinskem molitveniku cistercijana kardinala Ivana Bonna. Sestavljena je iz besed sv. pisma in sv. cerkvenih očetov in razdeljena na tri dele. Prvi del je namenjen duši, ki se dviga s pokoro k Bogu, drugi del poučuje dušo, ki storivši pokoro raste v čednosti, tretji povzdiga k Bogu dušo stremečo za popolnostjo.

Najbolj znano slovstveno delo Redeskinijevo je njegova pesmarica: „Osem inu šestdeset svetih pesm, katere so na prošnje, inu poželenje več brumneh duž skerbnu skup zbrane, pobulžane, inu pogmirane, k' večje čazte božje, temu bližnemu pak k' duhounemu trožtu, inu podučanju na zvitlobo dane. Iz perpuženjam vikže Gosposke. V Lublani. Se najdejo per Aloyzio Raab, Landžaftnimo Bukvevezco. Literis Egerianis 1775.“ Naslednje leto je dodal Redeskini tem pesmim note natisnjene pri Trattnerju na Dunaju.

Obdelovalci slovenskega duhovnega pesniškega polja so namerjali zatreti posvetno narodno pesništvo. Tem plevcem „porednih pesmi“ se je pridružil s svojo gori navedeno zbirko Redeskini. S svojimi duhovnimi pesmimi je hotel izpodriniti posvetne popevke med narodom.

Borba zoper te pesmi se je pričela že za škofa Tomaža Hrena. Protireformacija nisamo izkušala odstraniti vse, kar je spominjalo na delovanje luteranskih krivoverskih oznanovalcev, nego je trebila hkrati tudi ostanke stare narodne vere, živeče v nekaterih narodnih običajih in pesmih. Tedaj je jela hirati stara slovenska junaška pesem. Kako hitro se je izgubljala, priča dejstvo, da že Valvasor ne ve ničesar o Ledi in Poberinu, starih slovenskih božanstvih, katerih je bila polna narodova duša še v začetku 17. stoletja. Osemnajsto stoletje je nadaljevalo omenjeno borbo. Nastopili so Stržinar, Lavrenčič, Repež, Redeskini s svojimi pesmaricami, ki so bile vse zoper tako tu označeno narodno pesem; to je: zoper „prasno, nanucno, folž, navarno, nasramno, gerdo, poredno peisem.“

Ahacij Stržinar navaja kot „sadni uržoh, sakai so lete svete Peissme sturiene, leta; debi te druge prasne, nanucne, folž peissme opustilí; namésti taistih pak te svete peissme peli. Kai nuca, da se nekateri fant al dekelč velíku peissem navučý; katere so od godcov sturiene; aku so lih od svetnikov; vender so folž, čez Božio veiro in več k žpotu, koker k časti teh svetnikov: Koker ie ena sila douga Peissem od

Psalmišta Dávida, od zlátiga oča naža etc. Katere peíssme so čez Božio veiro. Zlasti pak debi ta mladi folk te hude, navárne, nasrámnne peíssme opustov, katére so grežne, inu usse ludy pohuížajo: Lete svete peíssme pak vaz inu druge pobúľžao inu potróžtaio.“

Jezuvit o. Primož Lavrenčič ponavlja isti uzrok, zakaj je izdal „Missionske Catholiš Karšanske Pejssme.“ Navdajalo ga je upanje, „de vi bodete vse posvetne inu nesramne pejssme opustili, same pak leté nove inu svete pejli Bogu k' časti, inu k' vaših duš zveličejnu.“

Ložkega organista Filipa Jakoba Repeža je vodil isti namen, da si ga tako očitno ne razodeva, kakor njegova prednika. Izpodrival je narodno pesem podlagajoč znanim napevom pobožne besede.

Imenovane duhovne „pesnike“ je posnemal Redeski ni. Takoj v prvih vrsticah „Predgovora na use brumne, inu andohtlive pevce inu pevke“ pove „leta uršoh, z' katirega zo lete Pezme v' lete buqve zpizane ble: namreč de bi ze teiste salublene, gerde, od pregrežneh rečy (katireh S. Pavl. Efes. 5. 3. napusty nekar v' mizle useti) zkupslošene popevke, katire zo eni daduzehmal dostikrat zami zebi. inu drugem k pohuížanju pejli, pozehmal uzem iz pote, inu iz glave zpravele, Pokaj be vam blu treba na poredne pezme mizliti, ke ze v' vam zveteš mankalu nabo? . . . Te Pezme pojete vi šihr. Z' teme zi naboste hudeh zkužnav delalli: le pregainali zi njih boste; z' teme na boste vi hudiču vezella, Bogu, inu Angelcu Varhu joku, ne ran važi duži dellali: ampak važa duža ze bo koker ti bošji nevesti v' vizok. Pezm. 5. 6. topila, kadar boste Christuzu k' časti pejli: kadar vam bo on k' zercu govoril.“

Redeski ni povdarja nadalje, kakšno moč ima petje v raznih okolnostih življenja. Duhovna pesem nagiba grešno srce k pokori. Pesmi so že skale za sabo potegnile — pravi — trda srca omečile, da so solze pokore kot studence od sebe dale. Sv. Avguštin si je sam to izkusil: na glas hvalnih in duhovnih pesmi so njegove oči solz. kesanja točile in meni je bilo dobro pri njih, spričuje sam 1. 9. Confess. c. 6.

Razne prilike vabijo k petju; zato opominja Redeskini: Pojte mladi in stari, možje in žene, samci in zakonski ob nedeljah, o praznikih, ob delavnikih: v cerkvi, na božji poti, pri procesiji, na polju, doma, zlasti na preji, da se nikdar več ne razlega tisti strupeni glas drajn pod stenami ali na vasi, ampak vselej Bogu prijetni glas sv. pesmi. Pa se morda kdo sramuje take pesmi peti? On gotovo ne ve, da je mladi pastir David pel na paši, Mozesova sestra v puščavi, Judita na vojski, Caharija doma, Mati božja na gorah, ko je obiskalas vojo teto Elizabeto, in drugi sveti ljudje so peli po vseh krajih na zemlji. Kaj? Celo angeli božji v nebesih noč in dan brez prenehanja pojo tisto častito pesem: Svet, svet, svet! in Boga hvalijo. Samo v peklu je jok in škripanje z zobmi.

Redeskini je hotel navdušiti svoje rojake za pobožno petje, iz vsake vrstice njegovega predgovora diha ljubezen do svete, po Bogu hrepeneče pesmi. Volje niso dosegale njegove moči. Kakor nobeden prej imenovanih svarilcev zoper narodno pesem, tako tudi Redeskini ni bil pesnik. Rad bi bil dal svojemu narodu kruha, a podal mu je kamenja.

Edin duhovni pesnik 18. stoletja, ki je ubral pravo struno, je bil Japelj. V poznejše izdaje svoje pesmarice je sprejel Redeskini dve njegovi mašni: „Pred tabo na kolenah“ in „Pred stolam tvoje milosti.“ To je zrno, vse druge so pleve — pesniški nestvori brez vzleta, brez pravil.

Že v naslovu in pozneje v predgovoru pravi Redeskini, da so njegove pesmi „skerbnu skup zbrane, pobulžane, inu pogmirane.“ Od kod jih je zbral, ni povedal. Samo pri 46. pesmi „od Marie Divice Matere Dobriga svejta“ je navel vir pišoč: „Ta Pezm je slošena, inu ven vseta z' tehisteh nemžkeh bukuv, katire je taiste imenitne, vizoku učene Pizar, ta vizoku častite G. P. Božtijan Sailer Premonstratenzarzke Chorar tega bellega Ordna S. Norberta v' Marhtallu virjetnu, inu poterdenu popizal, inu marianijscheš Drafel imenuval I. Theil deš marianijschen Drafelš Gejchichte. koker tudi z' tehisteh v' Celovcu ven

daneh bukuvc: Neuntägige Andacht zu dem wunderthätigen Gnadenbild Maria vom guten Rath u. inu iz drugeh, katire ze še po celemu vernemu Christianstvu snajdejo.“

Kako je „pobulšal inu pogmiral“ Redeskini svoje skup zbrane pesmi, se najlože prepričamo ob adventni pesmi, ki je v svoji starodavni obliki natisnjena v knjigi: „Branie, inu Evangelia“ z l. 1768. na prvem mestu med „Katholskimi Peismami, katere se po navadi pred Pridigo imajo Peiti.“ V ponatisku je Redeskini strnil 3. in 4. kitico v eno; 8. kitico je izpustil in namestu nje vdel šest novih; namestu 9. in 10. stoji v Redeskinijevi zbirki samo ena; zadnji dve je zopet povzel in ji po svoje „pobulšal“. Oglejmo si izvornik in primerjajmo ga z Redeskinijevim predelkom.

V knjigi „Branie, inu Evangelia“ je naslednja:

Adventna Peisem.

1.
POslan je Angel Gabriel
Od Buga na ta Svet,
K' eni Čisti Divici
Noter v' tu mestu Nacaret.

2.
k' Divizi Poročeni
S' tim Svetim Josepham,
Od Davidove hiše,
Maria je z' imenam.

3.
Angel notor k' nje pride,
Nu toku govory:
Češena si Maria.
Gnade si ti pouhena,

4.
Gospud ta je stabo,
Žegnana Maria
Ti med vsemi ženami,
Sama si izvolena.

5.
Maria se prestraši,
Lete štíme Božje:
Inn misli počasi,
Kai je tu z' enu češenie.

6.
Angel k' Marii pravi:
Nikar si ti naboi,
Ti si gnado dobila,
Sa vus sveit bo porod tvoji.

7.
Pole ti boš spočela,
Iz Duha svetiga:
Nam boš Synka rodila,
JEzuz bo imenovan.*)

8.
Prez moža ga boš spočela,
Prez madeža vsiga,
Katerga zemla, Nebu,
Obseči na more.

*) V starejših izdajah: Z' Imenam JEzusa.

9.

Maria čista Divica
Se nisku perkloni:
Pravi: O Bug izidise
Tvoja vola nad menoi.

10.

Pole jest sim ena Dekla
Moiga Gospuda Boga:
Iz serca mu zavupam,
V' njega milost gnado.

11.

Angel kir je to pesem
Toku lepu zapeu,
Gori je zletou v' Nebesa,
Od Marie slovu vzeu.

12.

Maria Mati Božja
Prosi Boga za nas,
De njegu milost, gnada
Bode vseli per nas, Amen.

Iste pesmi Redeskinijeva redakcija
slove:

XIV. Pesm.

V' Adventu, ali na dan vezellega Osnanjenja Matere bošje
v' Postu.

1.

Na tu povelje bošje
Angel pride na zvejt
V' tu mejstu Galilee,
Imenovanu Nacareth.

2.

Pozlan k' eni Divici
Od hiže Davida,
Jošefovi nevesti,
Ime nje je MARIa.

3.

Ta Angel njo posdrave:
Češena z' MARIa!
Gospud je st'boj, nje prave:
Med šenam' ze šegnana.

4.

MARIa ze prestraže
Čez tu govorjenje,
Inu mizle počaze:
Kaj je tu z' enu čeženje.

5.

Angel pak je k' nje rekl:
Nekar ze ti naboj!
Gnado z' nežla per Bogu,
Za cel zvejt bo porod tvoj.

6.

Pole! ti bož spočella,
Rodila en'ga Syna:
Z' nebez' ga bož prejella:
JEsuz imenuj njega.

7.

Bo velk, 'nu t'ga narvikž'gá
Syn bode imenovan,
Tron Očeta njegov'ga
Davida 'mu bode dan.

8.

Krayl'val v' ti hiži Jakob
Bode na vekumej,
'Nu njegov'ga kraylestva
Nigdar nabo konz, ne krej.

9.

MARIa prav' h' Gabrielu:
Ke nazposnam moša,
Kok' ze bo tu sgodilu?
Angel zpet odgovor da.

10.

Svet Duh te' bo obzenčil,
'Nu moč narvikžiga
Te bo obžla, tok' Synu
Bož zpočella bošjiga.

11.

'Nu pole! tvoja teta;
Kje narodovitna,
Sveta Elisabetha
Ta žest' mezc je nožeča.

13.

MARija pak je rekla:
Pole! nej ze zgody!
Gozpudova zem dekla,
Men' po tvoj' bezedi.

12.

Kjer neč ni namogoče,
Per Bogu neč težku,
De l' sapovč, de l' očē,
Z' bezedo st'ry vze lohku.

14.

Angel, k'tir' je to zlužbo
Tok' svestu opravel,
Gre zpet na bošjo strežbo,
Od Marie vsame zlavu.

15.

MARia, Mate božja!
Sproz' sdej, 'nu vzake čaz,
De njega milost gnada
Bo sdej, 'nu vzelej per naz.

Dve leti po prvi izdaji Redeskinijeve pesmarice je izšel nov natisek „Branij in Evangeliumov“ — izdal jih je o. Marko Pohlin, kakor svedoči vsa njihova pravopisna zunanost — toda Redeskinijeva predelava adventne pesmi ni našla milosti; Pohlin je rajši ponatisnil z neznatnimi preobrazbami njeno staro besedilo iz evangelijske izdaje l. 1768.

Razen adventne je „pobulšal“ Redeskini nekatere druge stare nabožne pesmi n. pr. božično: „O Dete cartanu! * milu objokanu! * kolkajm terpiž! * ke v' mersli štalci * na terdi slameci * revnu lešiz“ in dr. — ali pesem o križevem potu: „Oh lezem vez stvary! * glejte! kaj ze gody, * ta k'tir' vaz vze šivy * grosne martre terpy“ i. dr.

Redeskini poveličuje v svojih pesmih najbolj in najčešče Zveličarja in njegovo blaženo Mater. Navzlic nedostatni pesniški lupini svedoči jedro pesmi o srčni pobožnosti njihovega očeta. Kako gori Redeskini za najsvetejši Zakrament! Posebno pesem je zložil za štiridesetno pobožnost. On opeva božje Srce Jezusovo. Menda je to prva pesem v slovenskem jeziku o tem predmetu. Čudno, da Redeskini ni sprejel v svojo zbirko nobene velikonočne in vnebohodne Mariji je posvetil osemnajst pesmi. Bil je častilec njenega

brezmadežnega spočetja, kar spričuje njegova tej skrivnosti posvečena XXXIII. pesem. Jako slabo je izvršil prevod himna: Ave maris stella. Izmed svetnikov se spominja v pesmih sv. Jožefa in svetih apostolov. Redeskini je nekoliko krenil na pot Ahacija Stržinarja, ki je učil krščanski nauk v pesmih. Takisto se nahaja v našega pisatelja pesmarici pesem: Od Christianskiga Nauka. V pesemski obliki poučuje o božjih čednostih, o kesu, o trdnem sklepu, o božji volji, o štirih poslednjih rečeh, o vicah, o namenu človekovem, o pokori.

Kakor rokodelec brez najpotrebnejšega orodja se je lotil Redeskini pesnikovanja. Prezrl je dejstvo, da mora pesnik v lasti imeti jezik, t. j. tisto posodo, kamor hoče vliti svoje misli in čutila. Redeskini je bil velik siromak glede na znanje slovenskega jezika. Rojen in vzgojen v Ljubljani, katere ni zapustil do svojih poznih let, ni nikdar prišel v dotiko s preprostim narodom, govorečim nepopačeno slovenščino; tuji so mu bili pristni slovenski izrazi. Kako se je učil jezika? Uzor mu je bil o. Marko Pohlin. Iz njegovih knjig je zajemal jezikovne znanosti, katere mu ni mogla dati ljubljanska nemško-slovenska jezična brozga. Redeskini je Pohlinovec od nog do glave. Zvesto se je navzel vseh slabosti svojega učenika. Grozen je njegov pravopis. Menda izmed vseh slovenskih peresnikov nihče ni tako zamenjaval sikalcev in šumevcev, kakor Redeskini. Celo o. Marko Pohlin se spotika nad tem („utcumque bona orthographia“. Bibl. Carn. 45.) Ko je izšlo Japljevo sv. pismo, si je oddahnil ubogi Redeskini nekoliko. Novo slovensko sv. pismo mu ni bilo samo vir verskih resnic, nego tudi slovenščine. Kadar je bil v zadregi, kako bi zapisal kako slovensko besedo, vselej se je zatekel k sv. pismu, kjer je s pomočjo konkordancije našel dotični izraz in po njem prikrojil besedo, katero je rabil. Baš Redeskini je bil uzrok, da je Kopitar v svoji prekrasni slovnici tako obširno pojasnil slovensko pravopisje. Iz razvalin slo-

venske pisave Redeskinijeve je priklil čvrsti slovstveni prvenec Kopitarjev.

Naša književna povestnica prišteva Redeskinija med najslabjše pisatelje, a častno je zaznamovano njegovo ime v naši kulturni zgodovini. Redeskini je bil jako vnet širitelj slovenskih knjig. Konec 18. stoletja nas prese- neča čudovita plodovitost slovenskega nabožnega slovstva. V prvi polovici imenovanega veka so bile slovenske knjige velika redkost. S Paglovcem je nastal preobrat. Njegovih nabožnih, s preprostimi navodili za čitanje opremljenih knjig, se je hlastno oprijemalo slovensko ljudstvo. Paglovčeve, Pohlinove, Haslove knjige so širili med ljudi posamezni duhovniki. Krog Kamnika, zlasti v tuhinjski dolini je izvrševal ta kulturni posel že omenjeni župnik Paglovic. Njegov zgled so posnemali drugi duhovniki. Še danda- našnji se nahajajo gotovi okoliši — prava staroknjižna nahajališča — kjer se mnogokod dobivajo še slovenske knjige iz 18. stoletja in starejše. Tako nahajališče so n. pr. žirovski hribi, kjer je malone pred polstoletjem pokojni knjigoljub Jernej Lenček našel množico starih slovenskih knjig — ali nakelska in preddvorska okolica na Gorenjskem, kjer je vspešno zbiral staro dragoceno knjižno blago msgr. Tomo Zupan. Taka nahajališča so nam gotovi svedoki, da je svoj čas ondukaj deloval duhovnik, ki je bil ljubitelj in razširjevalec slovenske knjige.

Redeskini je jako marljivo razpečaval med pri- prosto ljudstvo Haslov „Sveti Post“ in druge slovenske knjige. O tem poroča o. Marko Pohlin v „Bibliotheca Carnioliae.“ Da se je pobrinil zlasti za razširjanje svojih knjig, svedočijo mnoge izdaje, ki jih je doživela njegova pesmarica.

O Redeskinijevem življenju mi je moči jako malo povedati. Porodil se je v šentpeterski župi v Ljubljani dne 12. vinotoka 1740 krog 4. ure popoldne. Drugi dan ga je krstil šentpeterski duhovnik Jožef Fortunat Kočevar (Gottscheer) na ime Maksimilijana Adama Jodoka. Kumovala

sta mu plemeniti in preučeni gospod magister Simon Cigole (Zigolle), izpovednik klaris, in gospa Marija Ana Jobovka (Jobin). Maksimilijanov oče Andrej Redeskinij je bil trgovec. Pred pustom l. 1725. se je priženil v hišo meščana Sebastijana Kruhka na predmestju. Krstna knjiga naziva njega in soprogo Ano Marijo Kruhkovovo: gospoda in gospo. Redeskinijevi so tedaj stanovali v ulicah pod avguštinci t. j. v gorenjem koncu sedanje sv. Petra ceste. Precej številna je bila njihova rodbina. Šentpeterska krstna knjiga ima zabeleženih devetero otrok Andreja Redeskinija. Sedmi med njimi je bil naš Maksimilijan. Najstarejša sestra mu je bila Katarina Senenska, krščena dne 2. malega travna 1727. Za njo je zagledal luč sveta, Matija Jožef, krščen dne 16. svečana 1729; za tem Filip Jakob, krščen dne 14. sušca 1730; potem Valent Siegfried, rojen dne 7. svečana 1731; za njim Karol, rojen dne 22. prosinca 1733; Marija Katarina rojena dne 13. listopada 1735. Mlajša od Maksimilijana sta bila Jožef Ignacij, rojen dne 22. sušca 1742 in Marija Rozalija, rojena dne 2. kimavca 1743. Tudi tema poslednjima je kumoval klariški izpovednik Simon Cigole.

Na svoji knjigi „Kratka viža“, izdani l. 1789., se je podpisal Maksimilijan Redeskinij za „eniga Mašneka Petrinarja v Lublani.“ Do vpokojenja je bil levit in vikarij pri stolni cerkvi sv. Nikolaja. V knežškofijskem arhivu se nahaja zabeležen samo tistikrat, ko je v neki vojni nevarnosti bilo v stolnici izpostavljeno presv. Rešnje Telo in je bil za molilca poleg Ivana Debevca naznačen tudi Redeskinij. L. 1794. in najbrže poprej že ni bil več vikar, ker ga „Catalogus cleri“ omenja med duhovniki v Ljubljani bivajočimi, a ne službujočimi. L. 1799. je izrečno zaznamovan za vpokojenca, takisto nastopna leta. Bival je v pokoju v Ljubljani. Med l. 1809. in 1813. se je preselil v Adrgas pri Velesalu. Kdaj se je premestil tja, nisem mogel dognati, ker se mi ni posrečilo dobiti šematizmov iz l. 1810.—1812. Morda so gnale Redeskinija iz Ljubljane vojne homatije ali pa si je šel iskat zdravja tja pod gorenjske

planine. Življenje mu je končala naduha. Velesalska mrtvaška knjiga poroča, da je dne 12. sušca 1814 domači župnik Jožef Rahne pokopal 74letnega ljubljanskega duhovnika Maksimiljana Redeskinija.

Pripomnja. Šentpeterska krstna knjiga navaja šest oblik Redeskinijevega imena. Krstitelj Kočevar je dal laškemu priimku slovensko obliko Rodeshkin (na ta način krajšajo naši prostaki še dandanašnji laška imena; nobeden ne pravi: Faleschini, nego vsak le: Faleškin). V imenovani matici sem srečal trikrat spakudranko: Rodeshini, dvakrat: Radeshkin, dalje: Radeshkini, Radeskini in Rediskini. Ljubljanski »Catalogus Clerici« tudi ni dosleden v pisavi tega priimka: devetkrat piše: Radeskini, po dvakrat: Radeskini in Redeskini in enkrat: Radeschini. V velesalski mrtvaški knjigi stoji: Radeskini. Knjižica »Kratka viža« je bila prestavljena »od Maximiliana Redeskina« (imenovalnik torej: Redeskin). Kako se je pisatelj sam podpisaval? Našel sem dva njegova svojeročna podpisa: enega v zapisniku sv. maš, opravljenih v šentpeterski cerkvi v Ljubljani, kjer je podpisan: Maximilianus Redeschkini (nekaj vrstic bolj zdolaj stoji markantni podpis: P. Marcus Discalceatus); drugega pa na naslovnem listu knjige: »Psalterio-Antiphonale Romanum de tempore et sanctis«, ki so jo izdali boski avguštinci na Dunaju l. 1742.; sredi naslovnega lista te po sodbi veščakov znamenite knjige, hranjene v trnovskem župnem arhivu v Ljubljani, stoji beležka: »Ex Libris Maximiliani Redeskini Presbyteri (urati)«. Poslednja oblika — v italijanskem pravopisu — se nahaja tudi v izvestju jezuitskega gimnazija v Ljubljani l. 1770., ko je bil v prvi šoli (in infima grammatices classe) neki Frančišek Ksav. Redeschini, najbrže našega pisatelja netjak. Mislim, da je pisava: Redeskini (Redeschini) edino prava. Tako ga piše o. Marko Pohlin, ki je v abecednem razpregledu svoje »Bibliothecae« zabeležil tudi inačico: Radeskini.

O. Marko Pohlin poroča v »Bibliotheca Carnioliae« 45, da je Redeskinijeva pesmarica večkrat izšla (iteratis typis). Znale so mi tri izdaje iz let: 1775., 1795. in 1800. Prva ima zadaj pred zagovorom, kjer Redeskini iznova priporoča nabožno petje, Impri-matur. Rifvlas Rudolf Freiherr von Raat. Ex Comissione Rev. Lib. Raibach den 27ten Jenner 1775. Druga izdaja je izšla v Kranju (Se najdejo per Ioan Bapt. Mayerju, cessa. krajl. Postmajstro). Redeskini je pomnožil drugo in naslednjo izdajo z Japljevima mašnima pesmima in se tako izneveril naslovu: »Osem inu šest-deset sv. Pesm«, ker jih je nanizal vseh vkup 70. V naslovnem listu druge izdaje z leta 1795. je hotel popraviti to nedoslednost z opomnjo: Zraven dveh normalskeh per pejti, inu per gmej Maši navadneh Pessem. Izdaja z l. 1800. natisnjena v Ljubljani (Se najdejo per Marii Anni Raab) pa nima niti te opazke. Impri-matur te izdaje je ponatisnjen dobesedno iz prve; druga pa nosi zadaj za »Samerkuvanjem Vseh v' teh bukvah zapopadenih Pesm« beležko: Nro. 2733. Reimprimatur. Raibach am 23. May 1795. ꝛ. Graf v. Guicciardi. Not nimata izdaji z l. 1795. in 1800., takisto

je brez njih moj izvod imenovane pesmarice z l. 1775. — O. M. Pohlina omenja tudi drugih dveh knjig Redeskinijevih l. c. 43, 45. in njegove razmere do Hasla l. c. 25.

Kopitarjeva označba Maksimilijana Redeskinija je tako znamenita, da jo navedem tu dobesedno. Kopitar se opravičuje, zakaj je pravopisje v svoji slovnici razlagal tako obširno pišoč: »Niemand wusste den wahren grund dieser endlosen gründlichkeit als der verfassung, der ihn aber aus schonung für sich behielt. Ein frommer geistlicher (t. j. Redeskinij), der damals (t. j. l. 1809., ko je izšla K. Grammatik der Slavischen Sprache) noch lebte hatte mehrere krainische andachtsbücher geschrieben, und da er von der grammatik und orthographie seiner muttersprache, die er praktisch sehr gut sprach, keine idee hatte, wie glaubt man wohl, dass er sich geholfen: dadurch, dass er mittels der lat. bibel-concordanz in der krainischen bibel die grammat. form des wortes aufsuchte, die er jedesmal brauchte. Und in ähnlicher verlegenheit war, ein halbes dutzend dilettanten ausgenommen, der ganze klerus Krains. Wer diesen umweg nicht scheut, dachte Kopitar, wird froh sein, dass mein buch ihn selbständig gemacht. Und das buch hatte auch wirklich diesen erfolg.« (K. Selbstbiographie v Slav. bibl. 13, 14).

Safařik »Slaw. Schrift.« 25, 26 prišteva Redeskinija Pohlincem, ki jih je lahko spoznati po Markovem pravopisju, zlasti po tem, kako rabijo s, š itd. On omenja Redeskinijevih spisov in Kopitarjeve izjave o njem. Prim. Zbornik slov. Matice I. 145.

Lenček (Mitth. d. h. V. f. Kr. 1857, 90, 91) je našel v žirovskih hribih tri izdaje Redeskinijeve pesmarice: z l. 1775., 1795. in 1800. Istih treh izdaj omenja L. Žvab v »Lj. Zvonu« 1886, 247.

Med Pohlincem nasledniki navaja Redeskinija Julij pl. Kleinmayer v »Zgod. slov. slovstva« 68.

Marnov Jezičnik XXII, 51, 52 ima naslove vseh treh knjižnih del Redeskinijevih in iz vsakega kratek zgled. Tudi omenja njegove smrti v Velesalu in Kopitarjeve pripomnje o Redeskiniju.

Borbo zoper narodno pesem, katere se je vdeležil tudi Redeskinij, je opisal A. Raič v Letopisu Matice slov. 1887, 199 in 200 in po njem: Fran Rakuša, Slov. petje 26, 27 (zmotno pišoč, da je bil Redeskinij ljubljanski župnik) in dr. Jak. Sket, Slov. slovstvena čitanka 384; poslednji omenja Redeskinija tudi l. c. 120 in 393.

Dr. K. Glaser prišteva Redeskinija brezvspešnim cerkvenim pesnikom, gl. Zgod. slov. slovstva I. 138, potem 181 in II. 267, kjer so zabeležena njegova dela. —

Po dovršenem natisku tega sestavka sem našel v ljubljanskem škofijskem arhivu ukaz z dne 10. rož. 1799, veleč vpokojenemu kuratnemu duhovniku Maksimilijanu Redeskiniju, naj gre začasno pomagat v Trnovo, kjer nimajo kapelana. Redeskinija nisem dobil nikjer zapisanega v trnovskih župnih maticah, iz česar sklepam, da ni izvršil omenjenega škofijskega ukaza.

Tomaz Kempčan v slovenski obleki.

Kna najlepših cvetech duhtečih iz srednjega veka je drobna knjižica s preprostim naslovom: Hoja za Kristom. Vsadil jo je pred več nego štiristo leti ugodnik božji bl. Tomaz Hemerken (slov. „kladivce“), porojen krog l. 1380. v dolenjem Porenju v mestecu Kempen blizu Kolina. Malokomu je znano rodbinsko ime njenega pisatelja, a široma slovi po svojem rodišču za Kempčana ali Kempenzarja, kakor so ga zvali naši dedje po latinski končnici. Tomaževa roditelja Ivan in Jera sta bila uboga, a zaradi svoje poštenosti oba čislana prostaka. Svoja otroka Ivana in Tomaža sta lepo vzgojila. Prvi se je šolal v Deventru pod vodstvom slavnega Gerarda Velikega in stopil potem v samostan redovnih kanonikov v Windesheimu. Ivanov zgled je dvignil z doma tudi Tomaža. Na prošnjo bratovo ga je dvanajstletnika sprejel duhovnik Florencij v Deventru med svoje učence, kjer je ostal do svojega dvajsetega leta. Tedaj je načeloval Ivan Hemerken avguštinskemu samostanu na sv. Neže gori blizu Zwolla. Florencij je svetoval Tomažu, naj ide tja in naj prosi brata redovne obleke. Prijor Ivan ga je sicer radostno sprejel, toda dejal ga je na poizkušnjo, predno ga je preoblekel v redovno haljo. Krog l. 1414. mu je bilo podeljeno mašništvo. Redovnik Tomaz ni hrepenel po časteh, ipak so si ga samostanci izvolili

dvakrat za podnačelnika (subprijorja) in enkrat za oskrbnika ubogim. Na sv. Neže gori je bival 71 let neprenehoma. Ondukaj je umrl dne 25. malega srpana 1441 v 92. letu svoje dobe.

Tomaž Kempčan je bil majhne postave, zagorelega, živahnega obraza in bistrih oči. Bil je tako dober videc, da niti devetdesetletnik ni rabil naočnikov. Dičila ga je izredna bistrournost, izvrsten spomin in blago, vsem ljudem široma odprto srce. Krasne naravne darove pa je prekašal sijaj njegovih z milostjo božjo pridobljenih čednosti. Kdo bi jih mogel našteti vse! Bil je oče siromakom, tolažnik žalostnim, potrjevalec omahljivcem, ljubezniv opominjalec grešnikom, vodnik spokornikom. K njegovim bogorodnim propovedim so ljudje vrel od daleč na sv. Neže goro. Pokrepčan se je vrnil, kdor ga je čul. Močan je bil trpeč, neugnan v pokorščini do Boga.

Zgodaj se je zbudila Tomažu Kempčanu pisateljska žila. Še dijak je prepisaval bogoslužne knjige cerkvam in knjižnicam in skupiček dajal za hrano. Tedaj še niso poznali tiskarstva, zato so se bavili s prepisovanjem knjig večinoma dijaki in menihi. Ta mučni posel je nadaljeval Tomaž tudi v samostanski celici. Po noči je po dovršenih jutranjicah mnogokrat brlela luč na njegovi mizi in pišočega je pozdravila skozi okno jutranja zarja. Še dandanašnji se hranijo po knjižnicah v Kolinu, Darmstadtu, Löwenu in po drugod krasno pisane biblije, velikanske mašne knjige, spisi sv. Bernarda, katere je prepisal Tomaž. Toda on ni bil samo prepisovalec, nego plodovit pisatelj. Izpod njegovega peresa so izšli nastopni izvorni spisi: 1. knjiga o treh šatorih, 2. o resničnem kesanju, 3. ob odpovedi svetu, 4. list o Mariji in Marti z drugimi listi, 5. o posnemanju Krista, 6. druga razprava, 7. tretja razprava o zakramentu, 8. četrta o notranjem navdihovanju Kristovem, 9. o pokorščini redovnikov, 10. list nekemu menihu, 11. knjižica duhovnih vaj, 12. o spoznanju svojih slabosti, 13. o priporočevanju ponižnosti, 14. o krotanju samega sebe, 15. o dobrem in mirnem življenju, 16. o povzdigovanju srca, 17. kratek opomin

menihu, 18. razgovor dveh samostanskih novincev, razdeljen na štiri oddelke, 19. vzdihovanje duše, 20. govori o včlovečenju Gospodnjem, 21. govori o življenju in trpljenju Gospodnjem, 22. molitve o trpljenju Gospodnjem, o blaženi Devici in drugih svetnikih, 23. govori samostanskim novincem, 24. življenje Lideviga, 25. rožni venec, 26. lilijin dol, 27. menihova abeceda, 28. tolažba ubogih, 29. grobni napis menihom, 30. življenje vrlega meniha, 31. ročaj malih, 32. učbenik mladeničem, 33. gostišče siromakom, 34. molitvenik o življenju Gospodnjem, 35. molitve o vstajenju, 36. kronika samostana na sv. Neže gori, 37. večja pesmarica, 38. manjša pesmarica.

Že iz knjižnih naslovov odseva plemeniti značaj Tomaža Kempčana, kaj šele iz spisov samih, zasnovanih v priprostih besedah, a krijočih prepomenljive resnice. Najznamenitejše slovstveno delo Tomaževo so pač knjižice, navedene gori s številkami 5.—8., znane pod skupnim imenom „Hoja za Kristom“. To je zlata knjiga, polna ljubeznivih opominov, nežno vabečih pod sv. križ in k mizi Gospodnji. Iz nje so zajemali svetniki tolažbo in pouk. Bila je priročna tovarišica sv. Ignaciju Lojolanskemu, sv. Karolu Boromejskemu, sv. Filipu Neriju, papežu Piju V. in dr. Priznanje tej prekrasni knjigi ni mogel odreči niti novoverec Martin Luter.

„Hojo za Kristom“ je spisal Tomaž krog l. 1420. Ohranila se nam je v dveh rokopisih, svojeročno pisanih od Tomaža Kempčana. Eden se nahaja v bruseljski kraljevi knjižnici, drugi v Löwenu. Prvemu, obsegajočemu tudi druge spise njegove, je dodana beležka: „Končana in dovršena je bila (ta knjiga) leta Gospodnjega 1441 z roko brata Tomaža Kempčana na sv. Neže gori poleg Zwolla.“ Rokopis ima več popravkov, ki jih veščaki pripisujejo tudi Tomažu. Tujeročnih prepisov „Hoje za Kristom“ iz 15. stoletja je mnogo ohranjenih po raznih knjižnicah. Latinski izvirnik te knjige se je prvokrat natisnil l. 1471. t. j. tistega leta, ko je Tomaž Kempčan odšel v večnost, vsi njegovi zbrani spisi pa leta 1494.

Omenim naj tu še dolgotrajne pravde, ki so jo bili sprožili nekateri Francozje, pripisujoči „Hojo za Kristom“ Ivanu Gersonu, a so podlegli zaradi obilice protidokazov, govorečih za edino pravega pisatelja Tomaža Kempčana.

Nobena knjiga razen sv. pisma ni doživela toliko prevodov, kakor „Hoja za Kristom“ Francozje so imeli leta 1812. že šestdeset raznih prevodov v svojem jeziku. Za njimi niso zaostali Tomaževi rojaki Nemci.

Blagi duhovni vrtnarji so presadili porensko cvetko tudi na slovanski jug. V hrvaškem prevodu je izšla „Hoja za Kristom“ že l. 1629. Prevel jo je Atanazij Jurijevič (Atanasio Georgiceo) iz Spleta. Natisnjena je bila na Dunaju. V 17. stoletju je pohrvatil isto knjigo jezuit o. Jernej Kašič. Hrvatje so imeli že štiri natisnjene izdaje Tomaža Kempčana, predno je izšla prva slovenska.

Kolikor je dosedaj znano, lotil se je prvi slovenskega prevoda „Hoje za Kristom“ jezuit o. Andrej Ivankovič. Dovršil je „Od za Chriztuzam Hoieina Bukvice zamocetrte“ l. 1664. — o največji suši na slovenskem slovstvenem polju. Pač si je želel mecena in ga gotovo tudi iskal, da bi „vsem katoliškim Kranjcem in Slovencem k dobremu“ izdal zlato Tomaževo knjigo — saj priča njegov zagovor („Tolmačaria zapor“), da jo je bil odločil za tisek — ali morala je ostati v rokopisu. Ivankovič je namenil svoji izdaji lep predgovor, kjer primerja naše življenje potovanju po tuji deželi. Oj kako zelo potrebujemo vodnika! Vodnik je tu, ne Rafael, ki je vodil Tobija, nego Gospod angelov — božji Sin, on sam nam kaže pot resnice. Kdor noče zaiti, mora hoditi za Kristom. Posamičnim knjižicam je dal Ivankovič te-le naslove: I. Pridnu opominouajne 'h duhounjmu žiulejnu. II. Opominouajne 'h timu znotrajnjmu ulečeoče. III. Od znotrajniga trožta. IV. Od nar urednižiga suetiga režniga Tellessa Sacramenta. Konec zadnje knjižice stoji vzklik: Ieme Gospodnu bodj pohualenu na nekoma. Ivankovič je prevajal iz latinskega izvirnika, katerega se precej tesno oklepa. Njegov prevod je jako zanimiv, kar se tiče jezika. Za „gnado“ rabi vedno besedo: milost.

Med l. 1678. in 1688. je prevel na slovensko, a žal, da tudi ne izdal Tomaža Kempčana plodoviti nabožni pisatelj novomeški kanonik Matija Kastelec, kakor poroča Valvasor.

Kar se ni posrečilo Ivankoviču in Kastelcu, je izvršil kapucin o. Hipolit. Leta 1719. so izšle njegove „Buquice od slejda inu Navúka Christusa našiga Izveličerja“, preložene „z' némškiga na Slovénzki Crainzki Jezik“. Nemški izvod, ki ga je rabil prevajalec, je posnet po latinski izdaji jezuvita o. Henrika Sommalija, ki je objavil zbrane spise Tomaža Kempčana v Antwerpenu leta 1607. O. Marko Pohlin v svoji „Bibliotheca Carnioliae“ natolcuje o. Hipolita, da se je okoristil s Kastelčevim prevodom, ga nekoliko opilil, in izdal pod svojim imenom. Hipolitova izdaja je prišla na svetlo „zkuz éniga vissoku rojéniga Gnádliviga Gospúda špendanje“. Ta v dolenskem narečju pisana knjiga se bere dosti gladko, dasi jo kaze mnoge prapovisne hibe.

Šestindvajset let pozneje je iznovič preoblekel Tomaža Kempčana v slovensko obleko — „v' to Cranzko okuli Lublane navadno Spraho“ — tuhinjski vikarij Frančišek Mihael Paglovic v družbi z nekim drugim mašnikom petrinarjem, ki sta izdala l. 1745. „Thomasa Kempenzarja Bukve“. V predgovoru naslovljenem: „Kratku podvučenje“ opominja Paglovic v sedmih točkah bralce, kako naj bero to in druge pobožne knjige, potem jih seznanja s Tomažem Kempčanom in z njegovimi „slatimi Bukvicami“, ki so bile preložene celo na turški jezik. Da se okoristijo ž njimi tudi „ti lubi Slovenci in Crainci“, so se preložile na slovenski jezik s tako skrbjo in pozornostjo, da jih morejo razumeti tudi preprosti ljudje. Prevajalca sta rabila poleg latinskega izvirnika nemške in laške prevode. „Taki Mošje so se pomujali, kateri te štiri sprahе, Latinsko, Nembško, Laško, inu Crainsko so dobru znali, inu zastopili, de skusi to, kar v' Latinski sprahi je bilu težku sastopit, je nekei ta Nembška, nekei pak tudi ta Laška, inu skorei leta nar več resločila, kaj je otel ta Vučenik z' en navuk nam naprei

nesti.“ Da bi Tomaž Kempčan globlje prodril v narod, ga je opremil Paglovic s kratkim abecednikom na koncu. Dodal mu je: Tablo Teh pužtabou, iz katerih se samore kdu lehka navučiti brati in naposled so še: Cifre iz katerih se usse štivenie sturi. Paglovčev „Kempensar“ je eden prvih razširjevalcev slovenskega branja.

Kako se je priljubil slovenskemu ljudstvu, svedočijo večkratni ponatiski. „Tomaža Kempenzarja Bukve“ so bile „pobulšane inu k' drugemu malu na svitlu dane“ l. 1778. „Pobulšal“ in izdal jih je beneficijant stolne cerkve ljubljanske Anton Conti. Ta izdaja je zanimiva zato, ker je omenjeni izdatelj dodal pred Paglovčevo „Kratko podvučenje“ še eden takisto naslovljen pouk na prvi strani: „koku se imajo nekatiere čerke (puštabi) v' Kraynski šprahi izreči.“ Tu povdarja razloček med z (s) in s (f) zametujoč podvajanje poslednjega; on pravi, da zadostuje eden sam s „po navadi teh Illyrcov, katireh špraha je taku rekoč ena mati te kraynske“. Nato razlaga, kaj pomenja rep pod črkami; to znači, da je treba tisto črko tako izgovoriti, kakor da bi bila podvojena: „koker se vide per ti besedi vertę, katira se bere, koker vertee.“ Iz tega in nekaterih drugih popravkov veje duh Pohlinoe slovnice. Za „kratkim podvučenjem“ sta: Molituv pred branjam in po branju, katerih nima prva izdaja. Zadaj je izostal abecednik, ki ga ni tudi v nastopnih ponatiskih. „K tretjemu na svitlu dane“ so bile Paglovic-Contijeve „Thomaža Kempenzarja Bukve“ l. 1788. brez ortoepičnega pouka na prvem mestu, sicer pa popolnoma enake drugi izdaji. Četrty ponatisek je izšel l. 1799. tako enakosloven prejšnjemu, da je ostala celo opazka v naslovu: „k' tretjemu (namesto 4.) na svitlu dane“. Isto hibo v naslovu ima peta izdaja z l. 1807. Tu je izpuščen „Kratkega podvučenja“ drugi del.

Brez širokokrilega naslova, s kakoršnim sta ga obremenila o. Hipolit in Paglovic, je zagledal Tomaž Kempčan l. 1820. v novi lepi slovenski obleki beli dan. Oskrbel mu jo je marljivi spiritual v ljubljanski duhovščnici Janez Zalokar. Njegov prevod „Hoje

za Kristusam“ prekaša vse dotedanje. Slovenil je svobodno iz latinskega izvirnika, a hkrati vrlo pogodil duha Tomaževega. Znameniti hrvaški jezikoslovec Fran Kurelac, ki je sam krasno prevel „Stope Hristove“, ga jako hvali, veleč, da mu je dobro ugajal. V toplo pisanem predgovoru našteva Zalokar krasne sadove, ki jih rodeva branje „Hoje za Kristusam“ in poučuje bralce, kako naj jo bero.

Isti pisatelj je razveselil Slovence l. 1826. s knjigo natisnjeno z metelčico: „Dvanajst bukev Tomaža Kempčana, izbranih iz njegovih dosle še malo znanih pisem.“ Zalokar je v tej knjigi zbral najkrasnejše cvetove iz Tomaževih ascetiških del in jih povil v lepo zaokrožen šopek, ki se začinja s spisom: „Limbarski dol“ in končuje s šestimi svetimi molitvami o Kristovem trpljenju. Posebno krasna sta spisa: „Zdihovanje duše“ in „Rožni vrtec“. Iz gori naštetih Tomaževih del je preložil iz latinskega št. 1., 12., 14., 15., 16., 19., 25., 26., 28., 31., 34. in pet listov. Ta Zalokarjeva knjiga je izšla tudi v posamičnih zvezčičih. Založil jo je prof. Metelko, komur jo je pisatelj z dvema drugima knjižicama vred v last izročil proti temu, da pripade zopet njemu, kadar bi Metelko umrl.

Založnika poslednje izdaje Paglovčevega „Kempenzarja“ z l. 1807. Adama Henrika Hohna je prenetil Zalokar s svojim Tomažem Kempčanom. Take knjige, po kateri vsak hip poprašujejo, ni rad izpustil iz svoje zaloge. Naprosil je torej tedanjega šentpeterskega župnika Janeza Bedenčiča, naj mu popravi Paglovčev prevod. Knjiga je izšla l. 1825. s pomoto „Petiga (namesto: 6.) Natisa“ v naslovu; niti popravljalec niti založnik nista vedela, da je bil že l. 1807. izdan vsaj peti natisek. Bedenčič je spisal „Thomaža Kempenzarja čvetirim Bukvam“ nov predgovor, kjer proslavlja Tomaževo modrost in navaja vsebino njegovih čveterih knjig. Zadaj je dodal: „Kazanje molituv ali povzdigvanje serca k' Bogu v' mnogiterih okoljstevah življenja“. Tu opozarja bralca na oddelke v knjigi, zlasti primerne, da se bero v gotovih slučajih. To izdajo, kakor tudi poznejše Hohnove, je

ilustroval s slabimi lesorezi L. Wahl. Podobe se nahajajo pred naslovnim listom in ob začetku čveterih bukev. Na čelu je Krist noseč težki križ, potem je propoved na gori, Zveličar pri Lazarjevih, gredoč z učencema v Emavs, in zadnja večerja. Paglovic-Bedenčičev prevod zaostaja za Zalokarjevimi. Izmed poznejših izdaj imam v rokah 7. natisek z l. 1846. Jezik je nekoliko boljši mimo onega z l. 1825.

Izpodbujeni od tedanjega mariborskega spirituala, sedanjega stolnega župnika in kanonika Jakoba Bohinca in pod njegovim vodstvom so l. 1872. izdali mariborski bogoslovci „Tomaža Kempčana Hojo za Kristusom“, ki je takoj drugo leto zopet v pomnoženem natisu zagledala beli dan. V predgovoru hvalijo Slovence, ker radi bero Tomaža Kempčana knjige. „Pa to ni čudo, saj so vredne, da jih pobožni kristijan prebira in zmerom prebira: v njih najde besede večnega življenja, modrost svetnikov, učenost, ki vso zemeljsko presega, najde v svoji žalosti tolažilo, v veselji merilo, v vseh razmerah življenja pa varno vodilo. Od časa svetih očakov sem pa tudi ni o skrivnostih izveličanja nobeden lepše pisal, nego Tomaž Kempčan“.

Poslednjo izdajo Tomaža Kempčana je oskrbela Slovencem družba sv. Mohorja. L. 1888. je prejelo 41.552 Mohorjanov Andreja Kalana dovršeni prevod „Tomaža Kempčana: Hodi za Kristusom!“ Ni mi treba povdarjati, kako se je s tem dragocenim knjižnim darom prikupila družba našemu vernemu ljudstvu; a tudi knjige same mi ni treba opisavati, ker je v skoro slehrnega rokah. Mohorjevi, kakor tudi mariborskima izdajama so dodane običajne mašne in druge molitve.

Omeniti mi je še ponaredeb Tomaža Kempčana. L. 1769. je izšel „Marianske Kempenzar ali dvoje bukuvce od posnemanja Marie Divice inu Matere Božje“. Izdal ga je o. Marko Pohlin, ki piše v „Perpisanici ali predgovoru“: „Koku ze ima sa Xtuzam hoditi, vam je ta usse časty uredne, inu bogaboječe D. G. Thomaž ta Kempensarzke sadosti pozvejtli; koku be imelli pak sa MARIO D. hoditi, nje

tugente poznemati, inu nje šenena S. Jošefa počastiti je v' teh buqvah ta V. Z. D. G. P. Božtian Sailer iz Marhtála Premonztratensarzke Chorar Ordna S. Norberta popizal. Sa Thomaža Kempensarzkega IV. Bukuvcame, nizem jest neč lepžega, inu bulžega sa vaz videl, koker zo lete prične bukuvce.“.

Po več nego polstoletnem presledku je zagledal l. 1830. beli dan nov Marijin Kempčan: Friderika Barage tehtovita knjiga „Od počeševanja in posnemanja Matere Božje“. Po zgledu Tomaža Kempčana se vrste v štirih knjigah premišljevanja o Marijinem življenju in o njenih čednostih.

O. Sebastijana Sailerja „Hojo za Marijo Devico“ je iznovič podal Slovencem B. Bartol l. 1881. Izdala jo je družba sv. Mohorja.

* * *

Evo, kako so slovenili razni prevajalci Tomaža Kempčana I. knjige 1 pogl. 1. točko!

Izvirnik: Qui sequitur me, non ambulat in tenebris: dicit Dominus. Haec sunt verba Christi quibus admonemur, quatenus vitam eius et mores imitemur: si velimus veraciter illuminari, et ab omni caecitate cordis liberari. Summum igitur studium nostrum sit: in vita Jesu Christi meditari.

1664 o. Andrej Jankovič: Kateri za mano hodj, ta nehodj' vtémj: prauj Gozpud. Letè zo bessede Chriztužoue, 'zkaterimi nas opomina debi pò niegouim žiulejnu inu zaderžajnu hodili, aku hočmo rezničnu ozuitleni, inu od uze tiga zerca zlepotè odreženi biti. Ta nar uegži tedaj naša 'zkerb inu muja bodj, tu žiulejne JEzuza Chriztuža spremižluvatj.

1719 o. Hipolit: Katéri po mojih stopíniah hodi, letá nebó v' temy hodil: pravi Gospúd. leté so besséjde Christuzove, zkuzi katére naz opomina, debi po niegóvim živléniu inu zaderžániu sturili, aku my hóčemo risničnu rezvičéni, inu od vse zlipóte nášiga sercá réjšeni biti. Nar vegši tedéj naša zkèrb inu fliz imá biti, tu živlénje Jezusa Christuza pogóstim spremišluvatí.

1745 Frančišek Mihael Paglovic: Kateri po moyh stopiniah hodi, na hodi v' temi, pravi Gospud: lete so bessede Christusove, skuz katere naz on opomina, de bi po njegovim šiulnju, inu zaderšanju naše žiulnje rounali, aku my očmo resničnu resvitleni, inu od usse slepote rešeni biti. Nar veči tedej naša skerb inu fliss ima biti, to žiulnje JEzusa Christusa premišluvati.

1778, 1788, 1799 in 1807 Paglovic v redakciji Antona Conti: Katire po mojih stopinah hode, na hode v' temi, prave Gospud. Leto so bessede Kristusove, skuz katire nass on opomina, de bi po njegovemu življenju, inu zaderžanju naše življenje rovnali, aku mi očmo resničnu resvitleni, inu od use slepote rešeni biti. Tedej ima narveče naša skerb, inu fliss biti, tu življenje JEzusa Kristusa premišluvati.

1820 Janez Zalokar: Kdor za mano hódi, ne hódi po tami, temoč bo imel ljúč življenja. Té so Kristusove beséde, po ktirih nas opomina ravnati svoje življenje ino djanje po njegovimu življenju, de bomo rés razsvetlèni ino od vse slepòte sercá réšeni. Jezusa Kristusa življenje premišlováti bodi tedaj naša nar veči skerb.

1825 Paglovic v redakciji Bedenčičevi: Katiri po mojih stopinah hodi, ne hodi v' tami, pravi Gospod. Te so besede Kristusove, skuz katire nas opominja, de bi po njegovimu življenju, ino zaderžanju naše življenje rovnali, ako mi hočmo resvitleni, ino od use slepote rešeni biti. Tedej ima narveči naša skerb bitti, življenje Jezusa Kristusa premišlovati.

1846: Kdor po mojih stopinjah hódi, ne hódi v' tami, pravi Gospod. Te so besede Kristusove, po kterih nas opominja, de bi po njegovim življenji in zaderžanji svoje življenje ravnali, ako hočemo razsvitljeni, in od vse slepote rešeni biti. Tedej móra naša nar veči skerb biti, življenje Jezusa Kristusa premišljevati.

1873 Mariborski bogoslovci: Kdor hodi za menoj, ne hodi po temi, pravi Gospod. To so besede Kristusove, s katerimi nas opominja, da naj njegovo življenje in ravnanje posnemamo, ako hočemo resnično

razsvetljeni, in vsake slepote srca prosti biti. Naj bo torej naše največe prizadevanje, preišljevatí življenje Jezusa Kristusa.

1888 Andrej Kalan: Kdor hodi za menoj, ne tava po temi, pravi Gospod. S temi besedami nas Kristus opominja, da posnemajmo njegovo življenje in ravnanje, ako hočemo, da bomo v resnici razveseljeni in prosti slepote srca. Prizadevajmo si torej prav posebno, da preišljujemo življenje Jezusa Kristusa!

Bibliografija: 1. Od za Christvzam Hoieina Bvkvice zamocetrte Thomaza 'zkempiz Choraria po vizi z: Avgvztina. Vzim Catholizkim Kraincom inu zlouencom 'h dobrimu: 'z nouič 'z Latinzkiga, na zlouénzki jezik zuéztu preložene, 'zkuzi eniga 'z Touaržtua Jezuzoviga. 'z Peruoleinam tih Vigžih. 'V Léitj pò Christuzouim roiztuj. M:DC:LIXV. Tako slove izvirni naslov. Pozneje je interpoliral neki jezuvit opomnjo: Confraternitatis Agoniae Dni Nri JESU Xri Labaci Ao 1727. transtulit in Carnilicum idioma (út mihi P. Fridericus Schwarz S. J. retulit) P. Gotthardus — ta beseda je prečrtana in vrh nje z bledejšim črnilom zabeleženo: Andreas Ivanchovich Soetis JESU Sacerdos. Pred naslovnim listom sta dva nepopisana lista; na prvem je z rdečim svinčnikom zapisana beležka: Darilo od v. čast. gosp. tehanta J. Holcapfelna. 1848. Rokopisna knjiga, vezana v bel, sedaj že zamazan papir, je last ljubljanske licealne knjižnice. Na hrbtu nosi napis: Thomas Kempensis Carniolicus. II. C. 179. a. Isti znak stoji na notranji platnični strani. Gl. Kres 1885 str. 633. in dr. K. Glaser, Zgod. slov. sl. I. str. 170.

2. Kastelčev rokopis se ni ohranil.

3. Buquice od Slejda inu Navúka Christusa nášiga Izveličerja. Tiga vissóku časty-vrédniga inu Bogabojéčiga možá, Thomáza á Kempiz, Ordna Regularzkih Chórarjou S. Augustina. Sedej pèrvič z' némškiga na Slovénzki Crainzki Jezik prestávlene. Vzim h' pravi pobóžnosti, inu Duhóvnim gorijemánju, tudi k svetim živléniu želeóčim Dušam zylnu nuene inu dopadlíve, zkuz éniga vissóku rojéniga Gnádliviga Gospúda špendánje, inu zkuz mujo éniga časty-vrédniga Mášnika Capucínarzkiga S. Francisca Ordna P. Hippólitusa z' nóviga mesta na svitlobo dane. V Lublani 1719. 12. str. 672.

4. Thomaza Kempenzaria Bukve V' katerih je zapopadenu to podvučenje, koku en sledni, bodi kakeržniga stanu oče, ima, inu zamore po Christusovim navuku, inu žiuleniu svoje žiulenie pelati, vižat, inu rounati, za Christusam v' pravi brumnosti hoditi. V' to Cranzko okuli Lublane navadno Spraho skerbnu, inu suestu pretaulene. Skusi dua Mašnika Petrinarja, inu Faimaštra iz gorenske Crainske strani k' duhovnimu nucu tim Slovencam v' druk dane. Na pervolenie vikši Duhoune Gospozke. Labaci, Typis Adami Frid. Reichhardt, Incl. Prov. Carn. Typr.

1745. 12. str. 12 nepag. + 496 + 20 nepag. Na prvi strani za naslovom stoji: *Facultas Ordinarii*, dana dne 20. prosinca 1745; podpisan je: *Carolus Peer Ss. Theologiae Doctor Canonicus*, et *Vic. Gen. Lab.* Na nastopnih poldesetih straneh je »Kratku podučenie«, na osmi nepagovani strani: »*Errores Typographi.*« Na nešteti straneh zadaj je: *Index*, Tu je Zamerkovanje teh Capi-telnou v' tih bukvah zapopadenih (13 in pol str.), potem: *Tabla Teh puztabou*, iz katerih se samore kdu lehka navučiti brati (3. str.); Poštibirat se samore kdu navučiti tudi iz teh *S. Molitou*, satu so na to vižo drukane se z' nych vučiti (tu navaja na treh str.: križ, očenaš, češčenosimarijo in popolno kesanje). Poslednjo stran izpolnjujejo: Cifre iz katerih se usse štivenie sturi.

5. Thomaža Kempenzaria Bukve, V' katireh je zapopadenu tu podučenje, koku en sledne, bodi kakeržnega stanu oče, ima, inu zamore po Kristusovemu nauku, inu življenju svoje življenje pellati, vižat, rovnati, inu za Kristusam v' pravi brumnosti hoditi. V' to Krajsko špraho skerbnou, inu zvestu prestavlene skuzi dva Mašneka Petrinarja, inu Fajmaštra iz gorenske krajske strani, inu k' duhovnemu nucu tem krajskam na dan dane v' lejtou 1745 Zdej pak pobulšane, inu k' drugemu malu na svitlu dane. Na pervolenje vikše Gosposke. V' Lublani se najdejo per Aloysiu Raab, 1778. 8. str. 16 nepag. + 349. Prvo: »Kratku podučenje« je na prvi nešteti strani, drugo »*Kr. pod.*« na nastopnih petih straneh, potem pride kazalo: »*Samerkovanje*« na 7 in četrt str. Na poslednji 349. str. je zabeležen tiskar: »V' Lublani, Stizkane per Joh. Frideriku Egerju«. To izdajo je oskrbel Anton Conti. kakor poroča o. M. Pohlín v' svoji »*Bibl.*«

6. Isti naslov razen: katirih, podučenje, kakeršnega, Kristusovimu navuku, vižati, Krajsko, Krajske strany, krajncam, inu k' tretjemu na svitlu dane, vikši. 1788. 8. str. 16 nepag. + 351. Prvo »Kratku podučenje« je izostalo. Tiskar je isti.

7. Isti naslov kakor pod štev. 6. razen: V' Lublani se najdejo per Marii Anni Raab, 1799. 8. 16 nepag. + 351. Tiskar isti.

8. Isti naslov kakor pod štev. 6. razen: V' Lublani, Per Adam Heinrich Hohn, Landšaftzkimu Bukvevezko, 1807. 8. str. 16 nepag. + 326. Tiskar ni zabeležen.

9. Tomáža Kempčána Hója za Kristusam, čvrtire buke vnovič iz latinskiga v' krajsko-ilirsko prestávil Janez Zalokar, *Spiritual* v' ljublanski duhovšnici. V' Ljubljani 1820. Na pródaj v' duhovšnici. 8. str. 280.

10. Dvanajst bukev Tomaža Kempčána, izbranih iz njegovih doslé še malo znanih pisem; iz latinskega pobožnim k' pridu prestavil Janez Zalokar, *Spiritual* v' ljubljanski duhovšnici. Na svetlobo dane po dovoljenji vikši ces. kralj. dvorne bukev cenije. V' Ljubljani 1826. Natisnil Leopold Eger. Naprodaj per Janezi Klemenci. 12. str. 580. Ta knjiga je izšla v' metelčici.

11. Thomaža Kempenzarja čvrtire Bukve. Pot k' nebesam, katiro je pokazal Jezus Kristus. Petiga Natísa, V' Lublani. Na prodaj per Adamu Henriku Hohn bukvevezu ino kupčovavcu z'

popirjam na starim tergu Nro. 157. Natisnene per Jožefu Sassenberg 1825. 8. str. 16 nepag. + 315 + 5 nepag. Bedenčičeva izdaja.

12. Šesti (recte 7.) natisek mi ni prišel v roke.

13. Tomaža Kempzarja čvetére Bukve. Pot v' nebesa, katero je pokazal Jezus Kristus. Sedmi natis. V Ljubljani, na prodaj per Edvardu Hohnu, bukvozevu in kupčevavcu z' popirjem, na starim tergu Nr. 157. Natisnjene per Jožefu Blazniku 1846. 8. str. 228 + 4 nep. — Najbrže, da je Hohn tudi pozneje še oskrbel kak ponatisek Tomaža Kempčana, ki mi pa ni prišel na izpregled. Vse dosedaj omenjene Kempčanove izdaje so razen štev. 10 izšle v bohoričici.

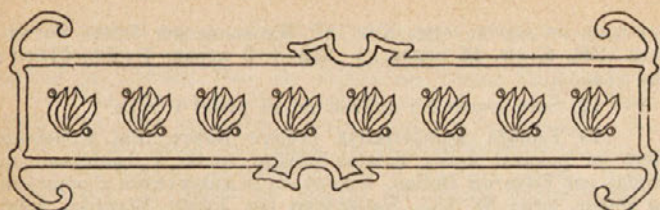
14. Tomaža Kempčana Hoja za Kristusom v čveterih knjigah z zbirko lepih molitev in pesmi, ki so pri očitni službi božji v navadi. Na svetlo dali bogoslovci lavantinskega seminšča. Maribor 1872. 8. str. 474. Prvo izdajo navajam po Letopisu Matice slov. 1872 in 1873, str. 298.

15. »Drugi pomnoženi natis« ima isti naslov. Z dovoljenjem milostljiv. kneza in škofa lavantinskega. V Mariboru. Založil Anton Novak. — Tisk Narodne tiskarne. 1873. 8. str. 6 nepag. + 451. Spredaj je jeklorez: Krist obložen s križem z beležko: Hodi za menoj!

16. Tomaža Kempčana: Hodi za Kristusom! Štiri knjige. Preložil in z navadnimi molitvami pomnožil Andrej Kalan, Trnovski kapelan v Ljubljani. Izdala in založila Družba sv. Mohora v Celovcu 1888. Tiskarna družbe sv. Mohora v Celovcu. 12. str. 402 + 14 nepag. —

V podpisane knjižnici se nahajajo štev. 4.—11., 13., 15. in 16. Za životopis je zajel podatke večinoma iz uvodov h knjigam: P. De Gonnellieu Thomae von Kempen Vier Bücher 1745, Fr. Kurelac Stope Hristove 1868 in P. Hetzenauer Thomae a Kempis De Imit. Chr. tractatus quattuor 1901.

Slovenska propoved z l. 1755.

trnovskega župnišča podstrešju sem našel troje, kar me je zanimalo: raztrgano na platno slikano podobo sv. Ivana Nepomučana — delo Mencingerjevo, katalog profesorja Fr. Metelka, kažoče rede, ki so jih prejemale njegovi, sedaj že mrtvi učenci iz slovenščine, in staro osem strani male čveterke obsegajočo, z orumenelim črnilom drobno pisano slovensko propoved. Sliko je zakrpal in večje popravil akademiški slikar g. Ljudevit Grilec. Metelkov zapisnik sem izročil Rudolfišču, o poslednji najdenki pa poročam v nastopnih vrsticah.

Neznan novomašnik je opravil 21. nedeljo po binkoštih l. 1755. prvo sv. daritev v vodiški cerkvi. Bila je tedaj zahvalna nedelja. Obeh slavnosti spomin je strnil nepodpisan govornik v propovedi, s kraja omenjeni, noseči na čelu opomnjo: J: M: J: Haec contio dicta est Dominica 21 post Pentecosten anno 1755 in Bodiz, ubi una cum primitijs neomystae celebrabatur Dominica gratiarum actoria, in qua proponitur ss: sacrificij missae et status sacerdotalis dignitas.

Rek („Potrpi z menoj in vse ti povrnem“. Mat. 18.) je latinski, kakor pozneje v govoru vsi navedki iz sv. pisma in iz cerkvenih očetov. Menda jih je pro-

povednik sproti prevajal govoreč, ne da bi jim zabeležil prevod v spisku.

V u v o d u pretehtuje evangeljskega hlapca dolg. Ogromna svota se mu zdi še premajhna v primeri z dolgom, ki naj ga pomenja t. j., z grehom, ki je neskončno razžaljenje božje. Vsi smo dolžni Bogu, tudi tisti, ki ni grešil. Božji dolžnik je tudi on, ker nikdar ne more Bogu povrniti dobrot, ki mu jih deli vsak dan. Potem opozarja govornik svoje poslušalce na darove, ki so jih prejeli v bližnji minulosti od Boga rekoč: „Slaste dons ste perschle ukupei sse bogu ien s: meriete kocer patrone uasche fare sse sahualite, ke ste posegnane bli per sitnem pulo, ker taisto ie blu obuareuano pret hudem uremenam. kir uasche pohistuo ie blu schirmanano pred ognam ien uascha suinza pret nasnaneme bolesneme ien sa uez drugeh gnat, praum bote praschale na kai seno uiso bote bogu sse mogle po dousnuste sahualet ien doste strite.“*)

To store lahko z daritvijo sv. maše; „pogleite le na tega nono segnanga maschenka, katire dans ta peruecrat ies negoume rokame bo Xtesa Jesesa senu bosiega temo nebeskemo ozeto u s: masche gore ofrou, ies tistem, ze ga tude ui bote ofrale, snate plazate uefs uasch douch ien ies tem samem ofram ien ies nobeno drugo rezio nasamorete letega strite.“ Zato jim hoče razložiti neprecenljivost sv. maše, da jim bode jasno, kako naj se zahvalijo Bogu in mu plačajo veliki dolg, potem pa da spoznajo čast presv. daritve in mašnika, ki jo izvršuje.

Sv. maša je neprecenljiva, ker je častna, spravna, zadostna in prosna daritev. Našemu neznancu rabijo zato latinska poimenovanja: sacrificium Eucharisticum, propitiatorium, satisfactorium, impetratorium. Razlago o sv. maši je povzel iz propovedne knjige: Jos. Ign. Claus, Der an vilen Orthen eingeladene Gast-Prediger, Augspurg und Ihnsprugg 1752, česar pa ne omenja v svojem spisku. V tej knjigi se nahaja na

*) V tem sestavku navedene besede neznanega propovednika niso prepisane na gajico, nego stoje tu tako, kakor v izvorniku; samo pri podvojenem s-u si je misliti prvega dolgina (f).

str. 426—432 propoved o visoki ceni sv. mašne daritve in duhovskega stanu, ki jo je govoril Claus 19. nedeljo po binkoštih l. 1731. na novi maši v Hindelangu. Vodiški slavnostni propovednik se je polastil jedrovitega Clausovega govora, ga prosto prevel, zamenjal mu uvod in prekrojil zvršetek. Mestoma je kaj izpustil, tako pri prvi točki primeró: „Denimo, da bi bil svet poln knjig, vsa morja samo črnilo, vse stvari sami pisalci in bi bile vse knjige popisane s slavo božjo tako, da bi pošlo vse črnilo in bi bile vse stvari utrujene od pisanja, bi bila vsa ta čast Bogu prav toliko, da še mnogo manj dostojna, kakor če bi kakemu mogočnemu vladarju, kralju ali cesarju podaril vinar; ker se omejeno bitje ne more enačiti neskončnemu.“ Drugod je zopet kaj dodal ali razširil kako trditev Clausovo. Ko pri drugi točki nagovarja mašnika, mu živeje slika njegovo bodočnost, nego nemški izvirnik rekoč: „Tude te nima straschet ta uelika muia katira te sche naprei stoi, ke bosch mogou tekat po hribeh ien dolinah, po noze ien podneue, u snego ien u desio, u mraso ien u rozine lakoten ien sein, u pertergeino tega potrebnega spaina ien pozitka“. V kulturnem oziru je jako zanimiva slika, ki jo razgrinja neznani propovednik novomašniku pri 3. točki, opisujoč mu zaničevanje, ki tolikrat leti na duhovnika. Bridke čase mu prorokuje: „Ze glih sse bosch po noze ien podneue trude (I), ze glih bosch siue lasse sse pustou raste od skerbi kocu be ta folg bel poduzou ze glih sse bosch u spoudnizah potiu, ze glih bosch prossou boga sa srezou taistega, nez nauerieme de be tisto kature poahtou, ampac ussactere le poreze da ie dounust farioua, ke te bo sagledou de gresch pobesi pret tabo bel ket pret hudizam, al pa od delez te bo pokasou, poglei tam far gre; ó nai sse pa permire ies zloueske slabuste, kar buch nadapuste, de be sse ti utegnou u ene al druge reze spoteknite, kei falite, usseh ozi boio utebe, usse bo od tebe gourelo, usacetera baba al telebalast Junez ien preuseten kmet bo toi sodnig, bo zes te gospodarstuo otou iemete ien te bo noter do serza usekou, uidesch tocu bosch zasten“. Ob zvršetku opominja govornik novomašnika,

za koga naj prosi Zveličarja, ko ga bo držal prvokrat v rokah. Tudi tu se drži Clausa; razlika je samo v tem, da je imel vodiški novomašnik mater živo, hindelanški pa očeta in da je prvemu došel s prižnice opomin. naj se spomni pri sv. maši tudi tistih dveh, ki sta mu naklonila mizno pravico; sprosi naj blagoslov „slaste tema dvema Patronama katira ies neh dobruto sta me htemo stano pomagala.“ Poslednje besede posvečuje govornik zopet zahvalni nedelji bodreč vodiške župljane k hvaležnosti. Poslušalce ogovarja: andohtelue usse scupei sbrane, ó Andohtelue Xtiansce dusche, ali samo: andohtelue; novomašnika pa z besedami: o lube moi nouo segnan mascheng, ali: lubesniue mui nouo segnan mascheng.

Beročemu to propoved so mi prišle na misel Vodnikove besede, s katerimi je dobro označil večino pisalcev prvih treh četrtin 18. stoletja: „Sleherni pisavec je krajnsko pisal, kakor se mu je zdelo; nobeden ni gledal na eno stanovitno vižo, vstavo ali red.“ Da, „z' krajnskimi pisanjem so delali kakor prešič z' meham“. Vodiška propoved z l. 1755. nam priča, kako zelo je propal tedaj slovenski jezik. Stari pisalci so bili pozabljeni; v pozabo je šla Hipolitova slovnica. Slovenščino je pisal do malega vsak v svojem narečju ne meneč se ni za pravopis ni za jezikovo čistočo. Naš propovednik si je samovoljno sestavil svoj krivopis iz bohoričice nemešane z latinskimi in z nemškimi črkami (*k* piše z: *k* in *c* n. pr. *kocer*, *kelcer*, *telco*; črka *s* mu rabi za: *s* — v tem slučaju jo včasih podpre z Bohoričevim dolginom — *z*, *ž* in nekaterikrat tudi za: *š*, katerega pa večinoma izraža z: *sch*; *z* stavi za: *c* in *č*; črko *m* izpušča konec besed po zgledu latinskih pisalcev, naznanja jo s črtico, zavihnjeno preko predzadnje črke.) Kako okorna je njegova gorenjščina, kažejo gorenji zgledi. Proti koncu propovedi omenja naš neznani govornik svetopisemskega dogodka, ko se je očak Jakob boril z Bogom. Poglejmo, kako se je propovednik sam boril ž njim in kako mu je mikastil poslednji črki v nekaterih sklonih: 1. buch, 2. boga, 3. bogovo, bogouo,

bogu, bugo, 4. boga, 5. per bugo, 6. ies bogam. Poleg kopice zrnja (obeta, a = obluba; slat = cekin; sapraulenez; zeste = česte pl.; doduschmalou; umerkne; pobesi = pobeži, krasen fut.) se šopiri nebroj nemčizmov oznanujočih, kako se je v 18. stoletju z božjo besedo vred zasevala s propovednic tudi tuja beseda med slovensko ljudstvo.

